

รายงานผลการดำเนินงานโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
โครงการรวบรวมประเพณีพื้นบ้านตำนานพื้นเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

หัวหน้าโครงการ

นางสาวมะลิวัลย์ สิ้นน้อย

ผู้ร่วมโครงการ

นางสาวอุษา ผูกพันธ์

นางสาวชนิษฐา ทุมมากรณ์

นางสาววนิดา สมตระกูล

นางสาวรุ่งลาวัลย์ ทิพย์อุตร

นางปริญญา บุญศรีธธา

ได้รับจัดสรรงบประมาณดำเนินโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมจาก
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2546

กิตติกรรมประกาศ

โครงการรวบรวมประเพณีพื้นบ้าน ตำนานพื้นเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ได้รับการสนับสนุนจากเงินงบประมาณ หมวดเงินอุดหนุนทั่วไป โครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ประจำปี พ.ศ. 2546 คณะผู้ทำงานขอขอบพระคุณผู้บริหารมหาวิทยาลัยเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ และขอขอบพระคุณผู้บริหารสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่ให้การสนับสนุน ให้โครงการนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

นอกจากนี้ คณะผู้ทำงานโครงการขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูล ที่ให้ความเอื้อเฟื้อข้อมูล และภาพประกอบ พิธีกรรมต่าง ๆ เป็นอย่างดี ซึ่งได้แก่บุคคลดังต่อไปนี้

1. คุณพ่อบำเพ็ญ ณ อุบล	ที่ปรึกษาโครงการ
2. อาจารย์ทองสวน โสตาภักดิ์	ที่ปรึกษาโครงการ
3. พระมหาคำพันธ์ ปะภาทโร	ข้อมูลบุญเข้ากรรม
4. อาจารย์ประยุทธ์ ชุ่มนาเสียว	ข้อมูลประเพณีพื้นบ้าน
5. คุณลักขณา กอแก้ว	ภาพถ่ายบุญกฐิน
6. คุณบุญพจน์ บุญไพโรจน์	ภาพถ่ายบุญข้าวสาก
7. นางเมเสียง ทองปลิว	ภาพถ่ายบุญข้าวประดับดิน
8. ศูนย์กาญจนาภิเษก จ.อุบลราชธานี	ภาพถ่ายบุญข้าวกรรม
9. นางทอน จิตมั่น	ภาพถ่ายบุญข้าวจี
10. นางคุณ เบ้าคำสอน	ภาพถ่ายบุญข้าวจี

คณะทำงานโครงการขอขอบพระคุณทุกท่านที่มีส่วนให้งานโครงการเล่มนี้ลุล่วงไปด้วยดี

คณะทำงานโครงการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
รายชื่อคณะทำงาน	ข
คำนำ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญภาพ	จ
บทนำ	ฉ
เดือนอ้าย (บุญเข้ากรรม)	1
เดือนยี่ (บุญคุณลาน)	4
เดือนสาม (บุญข้าวจี)	6
เดือนสี่ (บุญพระเวด)	10
เดือนห้า (บุญสงกรานต์)	14
เดือนหก (บุญบั้งไฟ)	18
เดือนเจ็ด (บุญข้าฮะ)	21
เดือนแปด (บุญเข้าพรรษา)	23
เดือนเก้า (บุญข้าวประดับดิน)	25
เดือนสิบ (บุญข้าวสาก)	27
เดือนสิบเอ็ด (บุญออกพรรษา)	30
เดือนสิบสอง (บุญกฐิน)	33
ตำนานพื้นเมือง จังหวัดอุบลราชธานี	37
บรรณานุกรม	42
ภาคผนวก	
เกี่ยวกับผู้เล่าตำนานเมืองอุบล	44
โครงการรวบรวมประเพณีพื้นบ้าน ตำนานพื้นเมือง จังหวัดอุบลราชธานี	45

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
ภาพบุญเข้ากรรม	1-3
ภาพบุญคูณลาน	4-5
ภาพบุญข้าวจี	6
ภาพบุญมาฆบูชา	9
ภาพบุญพระเวต	10-13
ภาพบุญสงกรานต์	14-17
ภาพบุญบั้งไฟ	18-20
ภาพบุญข้าสะ	21-22
ภาพบุญเข้าพรรษา	23-24
ภาพบุญข้าวประดับดิน	25
ภาพบุญข้าวสาก	27
ภาพบุญออกพรรษา	30
ภาพไหลเรือไฟ	31
ภาพลอยกระทง	32
ภาพบุญกฐิน	33-34

บทนำ

กกเค้าเหง้ากอ ก่อเกิดสรรพสิ่ง คือ น้ำ แผ่นดิน มีผืนป่า ฟ้าร้อน มีฝนตกรินรินฉ่ำชื่น กกเหง้ามีต้นน้ำจากภูรังผืนป่ามดงพญาเย็นจากห้วยน้อยค่อยไหลรินซำซำ ไหลรวมกันมาเป็นมหานที สายน้ำมีพันธุ์ปลาหลากหลาย บนฝั่ง มีแมกไม้หนาพันธุ์ จากประวัติศาสตร์เทือกเขาภูรังได้ก่อเกิดน้ำมูลอันยาวไกล ที่นี้และที่นั่นมีวิถีชีวิต ผู้คนบนฝั่ง ก่อกำเนิดวัฒนธรรมชุมชน นามเมืองอุบลราชธานี วิถีชีวิตพื้นบ้าน ดำเนินพื้นเมือง ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ประเพณี 12 เดือนที่ถือปฏิบัติกันมาอย่างยาวนาน ถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นของอุบลราชธานี ซึ่งเป็นเมืองสำคัญทาง ประวัติศาสตร์เมืองนักปราชญ์ กวี เมืองแห่งภาพเขียนสีที่เลื่องลือ นามระบือประเพณีแห่เทียนพรรษา สืบศาสตร์ สืบสานตำนานเมืองอุบลราชธานี ฮีตสิบสอง คองสิบสี่ คือประเพณีท้องถิ่นโดยแท้

จากการสืบค้นข้อมูล การเล่าขาน ปราชญ์ผู้รู้ ครูภูมิปัญญา ประเพณีต่างๆ ที่ปฏิบัติต่อกันมาของพ่อแก่แม่เฒ่า ลูกหลาน ชาวอุบลราชธานี สืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น จนกลายเป็นวิถีชีวิตพื้นบ้าน ดำเนินพื้นเมือง หลายกลุ่มคนเชื้อชาติที่อยู่รวมกัน สร้างความเจริญรุ่งเรืองด้วยบุญ 12 เดือน ดังที่ปรากฏในเอกสารเรียงลำดับดังนี้

ประเพณีบุญเดือนอ้าย	(บุญข้าวกรรม)
ประเพณีบุญเดือนยี่	(บุญคูณลาน)
ประเพณีบุญเดือนสาม	(บุญข้าวจี)
ประเพณีบุญเดือนสี่	(บุญพระเวด)
ประเพณีบุญเดือนห้า	(บุญสงกรานต์)
ประเพณีบุญเดือนหก	(บุญบั้งไฟ)
ประเพณีบุญเดือนเจ็ด	(บุญข้าชะ)
ประเพณีบุญเดือนแปด	(บุญเข้าพรรษา)
ประเพณีบุญเดือนเก้า	(บุญข้าวประดับดิน)
ประเพณีบุญเดือนสิบ	(บุญข้าวสาก)
ประเพณีบุญเดือนสิบเอ็ด	(บุญออกพรรษา)
ประเพณีบุญเดือนสิบสอง	(บุญกฐิน)

เดือนอ้าย บุญเข้ากรรมหรือบุญเดือนอ้าย

บุญเข้ากรรม หรือบุญเดือนอ้ายนั้น เป็นประเพณีการเข้ากรรม หรือปรีวาสกรรมของพระภิกษุส่วนใหญ่เป็นเรื่องของพระภิกษุสงฆ์ จะเริ่มประมาณเดือนมกราคมของทุกปี

มูลเหตุของการปรีวาสกรรม

- การที่มีการเข้าปรีวาสกรรมมีสาเหตุอยู่ 2 ประการ คือ
1. พระภิกษุประพฤติดวินัยข้อสังฆาทิเสส เข้าปรีวาสกรรมเพื่อให้พ้นจากอาบัติ
 2. เข้าปรีวาสกรรมเพื่อปฏิบัติขันติธรรม บำเพ็ญจิตใจให้บริสุทธิ์ และตามคอง 14 สำหรับภิกษุสงฆ์ พระภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วต้องเข้ากรรม “สังฆาทิเสส” เป็นชื่ออาบัติหนัก หมวดหนึ่งรองจากปาราชิก (อาบัติหนักที่สุด)

ศีลหมวดสังฆาทิเสสมีทั้งหมด 13 ข้อ ดังนี้ (บุญเกิด พิมพ์วรรณเมธากุล, 2544 : 3-4)

1. ปลอ่ยน้ำอสุจิตัวด้วยความจงใจ (เว้นแต่หลับฝันไป)
2. มีจิตกำหนดแล้วจับ จูบ ลูบ คลำ กอดรัด จับมือ ลูบผม หรืออวัยวะส่วนใดของสตรีเพศ
3. มีจิตกำหนด แล้วพูดเกี้ยวพาราสี สตรีเหมือนดังหนุ่มเกี้ยวหญิงสาว

4. มีจิตกำหนดแล้วกล่าวถึงคุณในการบำเรอกามให้แก่ตนให้สตรีฟัง
5. เป็นพ่อสื่อชักนำให้ชายหญิงรักใคร่ หรือเพื่อเสพกาม
6. สร้างที่อยู่อาศัยของตนเอง(สร้างกุฏิ)มีความยาวเกิน12คืบ(6 ศอก)ความกว้างเกิน7คืบ (3 ศอกครึ่ง)
7. ถ้าจะสร้างวิหารใหญ่ต้องเป็นสถานที่ได้รับอนุญาต จากผู้เข้าเป็นเจ้าของและไม่มีผู้ใดจองไว้ หรือถ้าจะไป ตัดฟันต้นไม้มาสร้างเองต้องขออนุญาตให้ถูกต้อง อย่าไปลักขโมยไม้เขามาสร้าง
8. กล่าวฟุ้งภิกษุอื่นที่ไม่มีความผิด ด้วยข้อหาอาบัติที่มีโทษชั้นปาราชิกด้วยความโกรธ หรือโดยเจตนา กลั่นแกล้ง
9. กล่าวฟุ้งภิกษุอื่นด้วยเลศนัย เช่นอ้างว่าเห็นคล้ายคล้ายคลบล
10. พยายามทำลายความสามัคคีของหมู่สงฆ์โดยยุยงให้สงฆ์แตกกันซึ่งเรียกว่าก่อให้เกิด “สังฆเภท”
11. พุดเข้าข้างภิกษุที่กระทำผิด สงฆ์ว่ากล่าวตักเตือนแล้วยังไม่เชื่อฟัง
12. ภิกษุหัวดื้อ ไม่ยอมให้ใครว่ากล่าวตักเตือน หรือแม้ถูกตักเตือนแล้วก็ไม่เชื่อฟัง
13. เป็นภิกษุแต่ประพฤติตนไม่สมควรกับเพศบรรพชิตทำให้คฤหัสถ์ดูถูก

พิธีกรรม

ภิกษุที่จะเข้ากรรมจะต้องจัดแจง สถานที่ให้สะอาด หาน้ำกินน้ำใช้ไว้ให้เพียงพอที่จะเข้ากรรม ที่พัก จะทำเป็นกระท่อมเล็ก ๆ ตกแต่งบริเวณสถานที่ให้สะอาด โดยปกติวัดที่เหมาะสมในการเข้าอยู่ปริวาสกรรมนั้น เป็นวัดที่เงียบสงบ ไม่มีภิกษุสัญจรไปมา และผู้คนไม่พลุกพล่าน เป็นวัดที่มีภิกษุอาศัยอยู่จำนวนไม่มากนัก

พระภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสส ข้อใดข้อหนึ่งแล้วปกปิดไว้ จะต้องอยู่ปริวาส (การอยู่ค้างคืน) และ ต้องประพฤติวัตร (การปฏิบัติการจำศีล) ภิกษุที่จะเข้ากรรมต้องห่มผ้าเจสิยก่าเข้าไปหาพระสงฆ์ กราบ พระเถระ แล้วกล่าวคำขอปริวาสกับสงฆ์ อยู่ปริวาสครบกำหนดแล้ว ขอมานัต ตามอาบัติที่ต้องโทษ และมี

ภิกษุอีกรูปหนึ่ง สวดประกาศให้มานัต แล้วภิกษุต้องอาบัติสังฆาทิเสส ต้องประพติมานัตอีก 6 คิน เมื่อครบ 6 คิน แล้วขออัพภาน (การเรียกเข้าหรือการรับกลับเข้าหมู่) เมื่อสงฆ์ให้อัพภานแล้ว ถือว่าได้ออกกรรมเป็นผู้บริสุทธิ์แล้ว สำหรับพุทธศาสนิกชนนำข้าวปลาอาหารไปถวายภิกษุผู้เข้าอยู่ปริวาสกรรมและถวายจตุปัจจัยไทยทาน จนกว่าท่านจะออกจากกรรม แล้วก็จัดให้มีการฟังเทศน์ตลอดวัน

สรุปสาระสำคัญในการเข้าปริวาสกรรม (บุญเกิด พิมพ์วรเมธากุล, 2544 : 6-7)

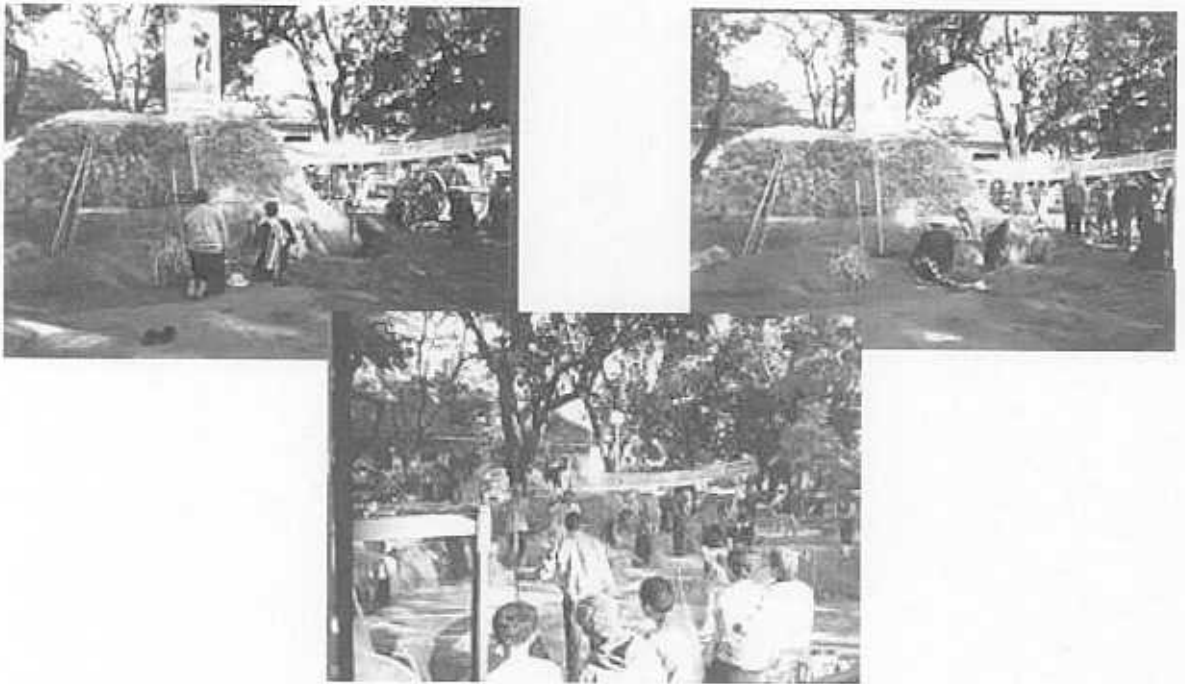
1. ภิกษุผู้ต้องอาบัติหวมตสังฆาทิเสสเท่านั้นจึงต้องเข้าอยู่ปริวาสกรรมเพื่อชำระตนให้กลับเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์
2. ขั้นตอนการเข้าอยู่ปริวาสกรรมมี 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ให้ภิกษุที่รู้ตัวว่าตนเองต้องอาบัติ ขอเข้าอยู่ปริวาสกรรมจากสงฆ์แล้วประพติวัตรต่าง ๆ เป็นการทำโทษตนเองเท่ากับจำนวนวันที่ปกปิดความผิดนั้น ๆ ไว้

ขั้นตอนที่ 2 ขอมานัตจากสงฆ์ แล้วประพติมานัต 6 คิน

ขั้นตอนที่ 3 เมื่อประพติมานัตครบ 6 คิน แล้วขออัพภานจากสงฆ์ เมื่อสงฆ์ให้อัพภาน แล้วก็ถือว่าได้กลับเป็นภิกษุผู้มีศีลบริสุทธิ์

เดือนยี่ บุญคูณลาน

บุญคูณลาน เป็นการทำบุญเพื่อรับขวัญข้าว เมื่อถึงเดือนยี่ หรือเดือนที่ 1 คือเดือนมกราคม ของทุกปี หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ ชาวบ้านจะขนเอามัดรวงข้าวที่เกี่ยวเสร็จแล้วนั้น ไปกองรวมกันไว้ที่ลานเก็บข้าว ด้วยมีความเชื่อว่า ข้าวนั้นเป็นพืชเลี้ยงชีวิตที่มีเทพรักษา เทพองค์นั้นมีนามว่า “แม่โพสพ” ซึ่งเป็นขวัญข้าว ที่เลี้ยงมนุษย์มา การทำบุญมีพระสวดมนต์เย็น ฉันท์เช้าเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ข้าวเปลือก เมื่อพระฉันท์เช้าแล้วก็ทำพิธีสู่ขวัญข้าว และผูกข้อต่อแขนกันในหมู่ชาวบ้านผู้ร่วมพิธี

มูลเหตุที่ทำ

เนื่องจากชาวนาเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้วจะหาบฟ่อนข้าวมารวมกันไว้ที่ลานนวดข้าว แล้วนำมาวางกองเรียงกันให้สูงชันเรียก คูณลาน ชาวนาที่ทนาได้ผลเมื่อต้องการจะทำบุญบำเพ็ญกุศลให้ทาน ก็จะจัดขึ้นที่ลานเป็นสถานที่ทำบุญทำทาน โดยมีญาติพี่น้องมาทำบุญ นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ประพรม น้ำมนต์ ซึ่งด้ายสายสิญจน์รอบกองข้าว เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์แล้ว ถวายอาหารบิณฑบาตเสร็จแล้ว จึงเลี้ยงคนที่มาในงาน

มีเรื่องเล่าว่า พระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า “กัสสปะ” มีชาวบ้านสองพี่น้องทำนาร่วมกัน เมื่อข้าวเป็นน้านม น้องชายอยากทำข้าวมธุปายาส ถวายแด่พระสงฆ์มีพระกัสสปะเป็นประธานชวนพี่ชาย แต่พี่ชายไม่ยอมจึงแบ่งนากันทำ พอน้องได้กรรมสิทธิ์ในที่นาแล้ว ก็เอาข้าวในนาของตนทำทานถึง 9 ครั้ง คือเวลาข้าวเป็นน้านม 1 ครั้ง เป็นข้าวเฒ่า 1 ครั้ง เก็บเกี่ยวข้าว 1 ครั้ง จักตอกมัดหนึ่งครั้ง มัดฟ่อนครั้งหนึ่ง กองในลานครั้งหนึ่ง ทำเป็นลอมครั้งหนึ่ง เวลาฟาดครั้งหนึ่ง ขนใส่ยุ้งฉางครั้งหนึ่ง การถวายทานทุกครั้ง

น้องชายปรารถนาเป็น พระอรหันต์ ครั้นมาถึงศาสนาพระโคตมน้องชายได้เกิดเป็นพราหมณ์นามว่า “โกณฑัญญะ” ได้ออกบวชเป็น พระภิกษุองค์แรก ได้สำเร็จพระอรหันต์เป็นองค์แรกได้รับฐานันดรศักดิ์ที่ รัตตัญญู ส่วนพี่ชายได้ถวายข้าว ในนาข้าวเพียงครั้งเดียว คือในเวลาทำนาแล้วตั้งปณิธานขอให้สำเร็จเป็น อริยบุคคล ครั้นมาถึงศาสนาพระโคตม ได้มาเกิดเป็นสุภัททปริพาชกบวชในพระพุทธศาสนา แต่ไม่มี โอกาสได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พระองค์ดับขันธปรินิพพาน ได้เข้าไปทูลถามความสงสัยกับพระองค์ภายใน ม่าน เวลาจบเทศน์ ได้สำเร็จเป็นอนาคามี เป็นอริยบุคคลองค์สุดท้าย เพราะถวายข้าวเป็นทานมีอานิสงส์ มาก จึงถือเป็นประเพณีมาจนทุกวันนี้

พิธีกรรม

ในการทำบุญคุณลาน จะต้องจัดเตรียมสถานที่ทำบุญที่ลานนวดข้าวของตน การนำข้าวที่นวดแล้ว มากองขึ้นให้สูงเรียกว่า คุณลาน จากนั้นนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ จัดน้ำอบ น้ำหอมไว้ ประพรม ซึ่งด้ายสายสิญจน์รอบกองข้าวเมื่อพระภิกษุสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบแล้วถวายภัตตาหารเพล แก่พระภิกษุสงฆ์ จากนั้นนำข้าวปลาอาหาร มาเสี่ยงทายตีฟ่อน ผู้มาร่วมทำบุญ พระสงฆ์ฉันเสร็จก็จะ ประพรมน้ำพุทธมนต์ให้ กองข้าว ให้เจ้าภาพและทุกคนที่มาในงาน เสร็จแล้วก็จะให้พรและกลับวัด เจ้า ภาพก็จะนำน้ำพระพุทธมนต์ที่เหลือไปประพรมให้แก่วัว ควาย ตลอดจนเครื่องมือในการทำนาเพื่อความ เป็นสิริมงคล

ในปัจจุบันนี้ บุญคุณลานค่อย ๆ เลือนหายไป เนื่องจากไม่ค่อยมีผู้สนใจประเพณีปฏิบัติกัน ประกอบกับ ในทุกวันนี้ชาวนาไม่มีลานนวดข้าวเหมือนเก่าก่อน เมื่อเกี่ยวข้าวเสร็จ และมัดข้าวเป็นฟ่อน ๆ แล้วจะขนมารวมกันไว้ ณ ที่ ที่หนึ่งของนา โดยไม่มีลานนวดข้าว หลังจากนั้นก็ใช้เครื่องสีข้าวมาสีเมล็ด ข้าวเปลือกออกจากฟางลงใส่ ในกระสอบและใน ปัจจุบันยังมีการใช้รถไถนา เครื่องสีข้าว เป็น ส่วนมากจึงทำให้ประเพณีคุณลานนี้เลือนหายไป แต่ก็มีบางหมู่บ้านบางแห่งที่ยังรวมกันทำบุญ โดยนำข้าวเปลือก มากอง รวมกัน เรียก “กุ่ม ข้าวใหญ่” ซึ่งจะเรียกว่าบุญกุ่มข้าวใหญ่ แทนการทำบุญคุณลานซึ่งนับว่าเป็นการประยุกต์ใช้ “ฮีตสิบสองคองสิบสี่” ให้เหมาะกับกาลสมัย

เดือนสาม

บุญข้าวจี

ในวันเพ็ญเดือนสามให้ทำบุญข้าวจีและบุญมาฆบูชา เริ่มพิธีทำบุญข้าวจีในตอนเช้า โดยใช้ข้าวเหนียวปั้นเป็นก้อน ขนาดเท่ากำปั้นแล้วใช้ไม้ไผ่ที่เหลากลม ๆ เสียบตรงกลาง ตามยาวของปั้นข้าวเหนียว แล้วนำไปปิ้ง พอเกรียม แล้วชุบด้วยไข่ยางไพจนสุก แล้วใส่ภาชนะไปตั้งไว้ในศาลาวัด นิมนต์พระมาให้ศีลให้พร แล้วเอาข้าวจีใส่บาตรถวายแด่พระสงฆ์ พร้อมด้วยอาหารอื่น ๆ เมื่อพระฉันเสร็จแล้วมีการแสดงพระธรรมเทศนา ตอนเย็น มีการเวียนเทียนมาฆบูชาที่ทุ่งนาที่วัด

มูลเหตุที่ทำ

เนื่องจากในเดือนสาม อากาศของภูมิภาคอีสาน กำลังอยู่ในฤดูหนาว ในตอนเช้าผู้คนจะใช้ฟืนก่อไฟ ผิงแก้หนาว เมื่อฟืนถูกไฟเผาเป็นถ่าน ชาวบ้านจะเอาข้าวเหนียวมาปั้นเป็นก้อนกลม โรยเกลือวางไว้บนเตาไฟ เราเรียกว่า “ข้าวจี” มีเรื่องเล่าในพระธรรมบทว่า มีหญิงคนหนึ่งชื่อ “นางปทุมทาสี” เป็นคนยากจน ต้องไปเป็นทาสรับใช้ของเศรษฐีคนหนึ่งในกรุงราชคฤห์ วันหนึ่งเศรษฐีให้นางไปซ่อมข้าว นางซ่อมข้าวตลอดวันก็ไม่หมด พอตกตอนเย็นนางก็จุดไฟซ่อมต่อไป ได้รับความเหน็ดเหนื่อยเป็นอันมาก พอถึงตอนเช้านางก็เอารำทำเป็นแบ่งจี เผาไฟให้สุกแล้วใส่ไว้ในพกผ้าของตนเดินไปตักน้ำ ปรรณนาจะบริโภคด้วยตนเอง ครั้นถึงกลางทางได้พบพระศาสดาเกิดความเลื่อมใส คิดว่าเราเป็นคนยากจนในชาตินี้ ก็เพราะมิได้ทำบุญไว้แต่ปางก่อน และชาตินี้เราก็คงไม่เคย ทำบุญเลย เมื่อคิดเช่นนั้นแล้วนาง ก็น้อมเอาข้าวแบ่งจีนั้นเข้าไปถวายแด่พระศาสดา พระองค์ทรงรับแล้ว และนางคิดอีกว่าพระศาสดาคงไม่เสวย เพราะอาหารเศร้าหมอง เมื่อพระศาสดาทรงทราบวาระจิตของนางเช่นนั้น พระองค์จึงประทับเสวยต่อหน้าของนาง ครั้นเสวยเสร็จแล้วก็ตรัสอนุโมทนาถวายโปรดนางจนสำเร็จโสดาปัตติผล เป็นอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา

กาลิ กตฺวา ครั้นนางทำกาลกิรียาแล้วก็ได้ไปเกิดบนดาวดึงส์สวรรค์ เสวยทิพย์สมบัติ อยู่ในวิมานทองอันผุดผ่อง โสภา มีนางฟ้าแวดล้อมเป็นยศบริวาร ดังนั้น ชาวนาเมื่อเก็บเกี่ยวแล้วจึงพากันทำบุญข้าวจี เพราะถือว่าการถวายข้าวจีมี อาานิสงฆ์มาก

พิธีกรรม

พอถึงวันทำบุญข้าวจีซึ่งมักจะเป็นวันเพ็ญเดือนสาม ทุกครัวเรือนในหมู่บ้านจัดเตรียมข้าวจี แล้ว นิมนต์พระสงฆ์มารวมกันที่ศาลาโรงธรรม ญาติโยมจะมาพร้อมกันแล้วอาราธนาศีล ว่าคำถวายข้าวจีเสร็จ แล้วเอาข้าวจีไปใส่บาตร พระสงฆ์สวดมนต์จบแล้ว ญาติโยมยกอาหารคาวหวานไปถวายพระฉันเสร็จแล้ว อนุโมทนา เป็นการเสร็จพิธีถวายข้าวจี ในปัจจุบันชาวบ้านนอกจากจะทำบุญข้าวจีแล้วยังทำบุญมาฆบูชา

มาฆบูชา เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาอีกวันหนึ่ง วันมาฆบูชาตรงกับวันเพ็ญเดือนสาม เพื่อระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญในพระพุทธศาสนา 4 ประการคือ

1. เป็นวันเพ็ญเดือนสาม ดวงจันทร์เสวยมาฆฤกษ์
2. พระสงฆ์ จำนวน 1,250 รูป มาประชุมกันที่เวฬุวันมหาวิหารโดยมิได้นัดหมายกันล่วงหน้า
3. พระสงฆ์ที่มาประชุมครั้งนี้ล้วนเป็น เอหิกภิกขุอุปสัมปทา (ภิกษุที่พระพุทธเจ้าบวชให้)
4. ท่านเหล่านั้นเป็นพระอรหันต์

คำถวายข้าวจี (สำนวนของมหาอาณิสย์ 108 กัณฑ์ โดย จอม บุญตาเทศ ป.)

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส (3 หน)

สทา ชาครมานานํ อโหโรตฺตานุสฺสึขินํ

นิพฺพานํ อธิมุตฺตานํ อฏฺฐํ คจฺจนฺติ อาสวาทิ ฯ

วันมาฆบูชา

วันมาฆบูชา เป็นวันสำคัญวันหนึ่งของพุทธศาสนา คือ เป็นวันที่พระบรมศาสดาทรงกระทำวิสุทธิ ปาติโมกข์ ทรงแสดงพระโอวาทปาติโมกข์ ในท่ามกลางพระอรหันต์ 1250 องค์

นับตั้งแต่วันที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธะในวันเพ็ญเดือน 6 ต่อจากนั้น พระองค์ ได้เสด็จเทศนาสั่งสอนผู้ควรสั่งสอนเป็นลำดับมา ครั้งแรกทรงเทศนาโปรดเบญจเวคดีย 5 รูป ให้มีความเชื่อ ความเลื่อมใสแล้วขอบวชแล้วสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ต่อมาเมื่อมีพระอรหันต์สาวกเกิดขึ้นในโลกรวม 60 องค์ พระองค์ก็ส่งไปประกาศพระศาสนา ส่วนพระองค์ก็เสด็จตรงไปยังอุรุเวลาเสนานิคม มุ่งจะแสดงธรรมแก่ชฎิล 1,003 คน และชฎิลเหล่านั้นยอมรับนับถือบวชเป็นภิกษุ ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด แล้วเสด็จเข้าสู่ พระนครราชคฤห์พร้อมด้วย พระอรหันต์อดีตชฎิล พระเจ้าพิมพิสารทรงทราบ จึงพร้อมด้วยราชบริวารออกไปเฝ้า ณ พระราชเวฬุวัน ทรงสดับพระธรรมเทศนา มีพระทัยเลื่อมใส ทรงถวายพระราชเวฬุวันเป็นวัดแรกในพระพุทธศาสนาพร้อมด้วยพระสงฆ์ พระเวฬุวันนี้เป็น วัดแรกในพระพุทธศาสนาเรียกว่า เวฬุวันมหาวิหาร หรือวัดเวฬุวัน ในสมัยที่ประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันนั้น มีนักบวชอีกพวกหนึ่งที่เรียกว่า ปรีพาชก จำนวน 250 คน มีหัวหน้าอุปลิสสะ และโกลิตะเข้าไปเฝ้ามีความเลื่อมใส บวชเป็นภิกษุและได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์

วันที่พระสารีบุตรสำเร็จอรหัตต์เป็นพระอรหันต์นั้น ตรงกับวันมาฆบูชา คือเดือน 3 กลางเดือน วันเพ็ญเดือน 3 นี้ ตามลัทธิศาสนาพราหมณ์ ถือว่าเป็นวันสำคัญ เป็นลอยบาป คือวันศิวราตรี วันแห่งพระศิวะหรือพระอิศวร เมื่อถึงวันนั้นเวลากลางคืนพากันลงอาบน้ำด้าเกล้าสะสนานให้ตนบริสุทธิ์สะอาดด้วยประการ ทั้งปวง ถือว่าได้ลอยบาปไปตามกระแสแล้วหมดบาปไปคราวหนึ่ง ถึงปีก็ทำใหม่ เป็นการกระทำประจำปี

พระอรหันต์ 1,000 รูปอดีตขฤิ และพระอรหันต์อีก 250 รูปอดีตปริพาชก ยังอยู่ในสำนักของพระองค์ ณ พระเวฬุวันมหาวิหารนั้น ต่างปวารณาร่วมกันว่า วันนี้เป็นวันสำคัญของศาสนาพราหมณ์คือเป็นวันลอยบาป พระบรม ศาสดาของเราควรจะทำอย่างไรบ้าง จึงพร้อมกันไปเฝ้าพระบรมศาสดาในที่เฉพาะพระพักตร์ โดยที่พระองค์มิได้รับสั่งให้เข้าเฝ้า พระองค์ทรงถือเอาเหตุ นั้น จึงทรงกระทำปาริสุทธอุโบสถ ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ในท่ามกลาง พระอรหันต์ 1250 รูป เรียกวันมหาสันนิบาตประชุมใหญ่นั้นว่า จาตุรงคสันนิบาต การประชุมประกอบด้วยองค์ 4 คือ

1. พระ 1250 รูปนั้น ล้วนบวชเฉพาะจากพระองค์ ที่เรียกว่า เอหิกขุอุปสัมปทา
2. พระ 1250 รูปนั้น ล้วนเป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้น
3. พระอรหันต์ 1250 รูปมาเฝ้าพระองค์ โดยพระองค์มิได้รับสั่งให้เฝ้า
4. วันนั้นเป็นวันมาฆบูชา คือเดือน 3 กลางเดือน

พระองค์ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ ซึ่งจัดว่าเป็นวันประดิษฐานพระพุทธศาสนา คือวางหลักแห่งการปฏิบัติ วางหลักแห่งการประกาศพระศาสนา โอวาทปาฏิโมกข์นั้นไม่ใช่ภิกขุปาฏิโมกข์ ดังที่ภิกษุสวดกันทุกวันนี้ โอวาท ปาฏิโมกข์ เป็นโอวาทคำสั่งสอนที่วางหลักแห่งความประพฤติเป็นส่วนธรรมะ มิใช่วินัย

โอวาทปาติโมกข์มีพระบาลี ดังที่ยกขึ้นเป็นหัวข้อเทศนาว่า “*ขณฺติ ปรมํ ตโป ตีติกฺขา*” แปลว่า ขันติความอดใจ คือความอดทนเป็นตบะ คือเป็นธรรมเผผลาญกิเลสอย่างยิ่ง หมายความว่า คนเรายังมีกิเลสทำใจ ให้เราร้อน ถ้าไม่เผากิเลสจะทำให้เราร้อนยิ่งขึ้น การเผากิเลสนั้นจะเผาด้วยไฟเทียน ด้วย ไฟฟ้าหรือไฟอะไร ๆ ไม่ได้ทั้งสิ้น ต้องเผาด้วยขันติคือความอดทนเมื่อมีความอดทนแล้ว ก็สามารถเผผลาญกิเลสตัณหาให้สงบไป หรือให้หมดไป หรือแม้การทำงาน การประกาศพระศาสนาก็ต้องอาศัยความอดทน ถ้าไม่มีน้ำอดน้ำทนทำไม่ได้ เพราะจะต้องประสบกับอุปสรรคต่าง ๆ เช่นบุคคลในลัทธิอื่นบ้าง ศาสนาอื่นซึ่งมีอยู่ก่อน ซึ่งฝังอยู่ในใจของชนทั้งหลายบ้าง ถ้ามีความอดทนแล้วก็สามารถฟันฝ่าอุปสรรค บรรลุถึงเป้าหมายได้แน่โดย มิต้องสงสัย ลังเลใจ แต่อย่างใดและว่า “*นิพพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา*” แปลว่า ท่านผู้รู้ทั้งหลายสรรเสริญว่าพระนิพพานเป็นธรรมสูงยิ่ง หมายความว่า นิพพานะ คือความดับกิเลสได้หมดสิ้น กิเลสที่ดับได้แล้วทุกอย่างไม่กลับฟื้นขึ้นอีก ถ้าจะเปรียบด้วยคนตายก็คือตายแนไม่ใช้สลับ ซึ่งไม่มีโอกาสจะฟื้นขึ้นมาอีก ผู้ถึงนิพพานไม่เกิด แก่ เจ็บ ตายอีกต่อไป ที่เรียกว่าไม่ต้องเวียนอยู่ในสังสารวัฏ ดับกิเลส เป็นที่สุดแห่งทุกข์ เป็น ที่สุดแห่งการปฏิบัติ ผลแห่งการปฏิบัติในพระพุทธศาสนาซึ่งสูงที่สุดคือนิพพาน

และว่า “น หิ ปพฺพชิตो ปฺรปฺมาติ สมฺโณ โหติ ปฺร วิหฺเรยฺยนโต” ผู้ที่ได้ชื่อว่าบรรพชิตและสมณะนั้น ต้องสงบระงับไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อน จึงชื่อว่าเป็นสมณะ ถึงจะบวชและปฏิญาณตนว่าเป็นสมณะ ถ้ายังเบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อนอยู่ ก็ไม่ชื่อว่าสมณะ ไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิต

และว่า สพฺพปาปสฺส อกรรม	การไม่ทำความชั่วทั้งปวง
กุสลสฺสุปสมฺปทา	การอบรมกุศลคือคุณความดีทั้งปวง
สจฺจิตฺตปริโยทปนํ	ความทำจิตของตนให้ผ่องใส
เอตํ พุทฺธานสาสนํ	ทั้ง 3 ข้อนี้เป็นหัวใจแห่งพระพุทธศาสนา

และพระองค์ตรัสต่อไปว่า “บรรพชิตต้องไม่พูดกระทบกระทั่งผู้อื่นให้เกิดความโกรธ ความเกลียดชัง เดี๋ยวร้อน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น หรือด้วยประการใดๆ เว้นข้อที่พระองค์ห้าม ทำตามข้อที่พระองค์ทรงอนุญาตบริโภคอาหารเพื่อจะยังอัตภาพให้เป็นไปเพียงเพื่อจะได้อยู่ปฏิบัติกิจให้ผ่านไปโดยชอบ ยินดีในเสนาสนะคือที่อยู่อาศัยที่สงัด พยายามอบรมจิตของตนให้สงบระงับปราศจากกิเลสไปตามกำลังของความปฏิบัตินี้ เป็นคำสอนในพุทธศาสนา และปฏิบัติแห่งบรรพชิตในพุทธศาสนา

ในวันมาฆบูชา ชาวบ้านจะไปทำบุญตักบาตรในตอนเช้าสามาทานศีล ฟังพระธรรมเทศนา และตอนกลางคืนจะมีการนำดอกไม้ ธูปเทียนไปเวียนเทียนที่วัด

คำบูชาพระวันมาฆบูชา

อชฺชํ มาฆปฺญณฺมํ สมฺปตฺตา มาฆนทฺชนฺเดน ปฺญณฺจฺนฺโท ยุตฺโต ตถาคโค อรหุ สมฺมาสมฺพุทฺโธ จาตุรงฺคิเก สวากฺสนฺนิปาเต โอวาทปาติโมกฺขํ อุกฺกัสิ ตทาหิ อทฺธเตรฺสานิ ภิกฺขุสฺตานิ สพฺเพสฺสเยว ชีณาสวานํ สพฺเพเต เอหิภิกฺขุกา สพฺเพปิ เต อนามนฺติตาว ภควโต สนฺติกํ อาคตา เวฬุวนํ กลนฺทกนิวาเป

มาฆปฺญณฺมํ วัฑฒมานกฉายาย ตสฺมิณฺจ สนิปาเต ภควา วิสฺสุทฺธิปโปสฺสํ อกาลิ อโย อมฺหากํ ภควโต เอโกเยว สวากฺสนฺนิปาโต อโหสิ จาตุรงฺคิโก อทฺธเตรฺสานิ ภิกฺขุสฺตานิ สพฺเพสฺสเยว ชีณาสวานํ มยฺนุทานิ อิมํ มาฆปฺญณฺมํ นทฺตตฺตสมฺมํ ตถกาลสทิสํ สมฺปตฺตา จิรปริณิพฺพุตมฺปิ ตํ ภควนฺตํ อนุสฺสรมานา อิมสฺมิ ตสฺส ภควโต สกฺขิภูเต เจติเย อิมเหิ ที่ปฐุปฺปผาหิสฺสกาเรหิ ตํ ภควนฺตํ ตานิ จ อทฺธเตรฺสานิ ภิกฺขุสฺตานิ อภิปุชฺยาม สาธุ โน ภนฺเต ภควา สวากฺสฺโม สจฺจิรปริณิพฺพุโตปิ คุณเหิ ธรรมานอ อิมํ สกฺกาเร ทฺวคฺคตปณฺณาการภูเต ปฏิคฺคณฺหาตุ อมฺหากํ ทิฆรตฺตํ หิตาย สุขาย

เดือนสี่

บุญพระเวด หรือบุญพระเวส

มูลเหตุที่ทำ

มีเรื่องเล่าในหนังสือเทศน์มัลลย์หมื่นมัลลย์แสน ว่าครั้งหนึ่งพระมัลลย์เถระได้ขึ้นไปไหว้พระธาตุเกษแก้วจุฬามณีบนสวरोจส์ ชันดาวดึงส์ ได้ไปพบปะสนทนากับพระศรีอารียเมตตรัยผู้ที่จะมาเป็น พระพุทธเจ้า ในอนาคต เมื่อพระศรีอารียเมตตรัย ได้สั่งความมากับพระมัลลย์เถระว่าถ้ามนุษย์อยากจะพบศาสนาของ พระองค์ จะต้องปฏิบัติตน ดังนี้

1. จงอย่าฆ่า ตี บิดา มารดา และสมณพราหมณาจารย์
2. จงอย่าทำร้ายพระพุทธเจ้า และยุยงให้สงฆ์แตกกัน
3. ให้ตั้งใจฟังเทศน์เรื่องพระเวสสันดรให้จบในวันเดียว

บุญพระเวด

เป็นบุญที่ทำเกี่ยวกับเรื่องของพระเวสสันดร เป็นบุญที่จัดทำขึ้นในเดือนสี่ เป็นประจำของทุกปี เมื่อฟังแล้วจงนำเอาไปประพฤติ ปฏิบัติตาม จะได้เกิดประสบพบศาสนาของตน เมื่อพระมัลลย์เถระกลับมาถึงแล้วก็แจ้งเรื่องให้หมู่มนุษย์ทั้งหลายทราบ แล้วหมู่มนุษย์ปรารถนาจะพบศาสนา พระศรีอารียเมตตรัย จึงพากันทำบุญ ฟังเทศน์ บุญพระเวด มาจนถึงทุกวันนี้

พิธีกรรม

วัดใดจะทำบุญพระเวส พระสงฆ์จะต้องจัดแบ่งหนังสือออกเป็นกัณฑ์กะให้พอดีกับพระเณรในวัด และจำนวนพระที่นิมนต์มาจากวัดต่าง ๆ ปลุกประรำไว้สำหรับพระเณร หรือญาติโยมบ้านอื่นที่มาทำบุญจะได้นั่ง ประดับตกแต่งศาลาโรงธรรมด้วยดอกไม้และประดับด้วยพวงมาลัยกับธงทิ้ว และจัดหาดอกไม้, เทียนพันธุ์ไว้บูชา

คาถาพัน

ซึ่งด้ายสายสิญจน์และตั้งหม้อน้ำมนต์ พอวันรวม หรือวันเริ่ม (วันโฮม) พระภิกษุ สามเณรและญาติโยมทั้งบ้านเราและบ้านอื่นมารวมกัน พอถึงบ่าย 3 โมงเศษ ตักลงโฮม (หมายถึงตักลงเรียกให้มาประชุมรวมกัน) เจ้าบ้านจะแต่งตั้งผู้ที่มีความรู้และฉลาดให้ไปนิมนต์พระอุปคุตแล้วสมมติผู้ที่เป็นที่เคารพและนับถือให้แต่งตัวเป็น พระเวสสันดรและนางมัทรีไปอยู่ในป่า แล้วก็จัดชบวนแห่ออกไปเชื้อเชิญพระเวสเข้ามาเมือง แต่บางแห่งก็จะแห่ต้นไม้ที่ประดับประดาด้วยเงินและสิ่งของต่างๆ เช่น ไม้ขีดไฟ เทียน และสิ่งอื่น ๆ อีกหลายอย่าง แล้วก็จัดชบวนแห่ซึ่งมีฆ้อง กลองยาวเป็นดนตรีหน้าเข้าสู่วัด เมื่อถึงวัดก็นิมนต์พระนักเทศน์เสด็จขึ้นประราชที่จัดไว้ให้พระท่านนักเทศน์ การแห่บุญพระเวสหรือบุญมหาชาตินี้ โดยมากจะแห่ในเวลาเย็นค่ำเป็นต้นไป และแห่กันหลาย ๆ ชบวนแล้วแต่ผู้ที่จะทำบุญสุนทาน ตามชนบทภาคอีสานจะเรียกในการแห่นี้ว่า “แห่กัณฑ์หลอน” จะมีทำกันในเดือนสี่ ซึ่งเรียกว่าบุญเดือน 4

“แห่พระเวสเข้าเมือง”

หลังจากเชิญพระอุปคุตเสร็จแล้วก็จะถึงพิธีแห่พระเวสเข้าเมือง ซึ่งจะเป็นเวลาประมาณ 16.00 - 17.00 น. ของวันโฮมนั่นเอง

จุดเริ่มต้นแห่

มักจะเป็นบริเวณป่าใกล้หมู่บ้าน เพราะมีความเชื่อและสมมุติกันว่าพะเหวด (หรือพระเวสสันดร) อยู่ที่ป่าหิมพานต์พร้อมทั้งนางมดชี (พระนางมัทรี) ชาวบ้านชาวเมืองเห็นคุณความดีจึงพร้อมใจกันมาแห่พะเหวดให้กลับเข้าไปครองเมืองดังเดิม หลังจากที่ถูกขับออกจากเมืองนานถึง 7 ปี

“พิธีกรรมก่อนแห่”

พอถึงเวลาจะเริ่มแห่ ผู้เป็นประธานจะพาญาติโยม (ที่มาพร้อมกันในบริเวณชายป่าที่ถูกสมมุติให้เป็นป่าหิมพานต์) ไหว้พระรับศีลและฟังเทศน์ การเทศน์ ณ จุดนี้เป็น การเทศน์เชิญพระเวสเข้าเมือง เมื่อฟังเทศน์จบแล้วก็จะลั่นฆ้องแล้วจัดชบวนแห่ดังนี้ อันดับแรกเป็นคานหามหรือเสลี่ยงสำหรับวางพระพุทธรูป (ซึ่งสมมุติว่าเป็นพระเวสสันดร) ตามด้วยเสลี่ยงหามพระภิกษุที่เป็นเจ้าอธิการวัดของหมู่บ้าน จากนั้นก็เป็นคานหามฆ้องตามด้วยชบวนกลองยาว ส่วนญาติโยมที่มาร่วมชบวนแห่พะเหวดก็จะพากันถือดอกไม้ธูปเทียนซึ่งได้จากป่า (ส่วนมากเป็นดอกพะยอมเพราะกลิ่นหอมดี) และมีอีกข้างหนึ่งจะช่วยกันถือผ้าพะเหวด ซึ่งมีความยาวตั้งแต่ 50 วาขึ้นไป และที่ผ้าพะเหวดก็จะมีรูปวาดเรื่องราวของพระเวสสันดรชาดกตั้งแต่กัณฑ์ที่ 1 ถึงกัณฑ์ที่ 13 ชบวนแห่พะเหวดเข้าเมืองจะเดินผ่านหมู่บ้านเข้าสู่วัดแล้วแห่เวียนขวา รอบศาลาโรงธรรมที่จะเป็นสถานที่ใช้ในการ

เทศน์สามรอบ จากนั้นจึงนำพระพุทธรูป ขึ้นตั้งไว้ในศาลาโรงธรรม ญาติโยมที่เก็บดอกไม้มาจากป่า เช่น ดอกพะยอม ดอกจิก (ดอกเต็ง) ดอกฮ้าง (ดอกกรัง) ดอกจาน ฯลฯ ก็จะนำดอกไม้ไปวางไว้ข้างๆ ธรรมาสน์ที่จะใช้เทศน์ แล้วซึ่งผ้าพะเหวตรอบศาลาโรงธรรม

“เทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสน”

หลังจากแห่พะเหวตเข้าเมืองแล้วญาติโยมจะพากันกลับบ้านเรือนของตนรับประทานอาหารเช้า พร้อมทั้งเลี้ยงดูญาติพี่น้องที่เดินทางมาร่วมทำบุญ เวลาประมาณหนึ่งทุ่มเศษ ๆ ทางวัดจะตี “กลองโฮม” เป็นสัญญาณบอกให้ชาวบ้านรู้ว่าถึงเวลา “ลงวัด” ครั้นหลังจากเวลารับประทานอาหารเช้าเรียบร้อยแล้ว ญาติโยมจะพากันมารวมกันที่ศาลาโรงธรรมซึ่งจะเป็นเวลาประมาณสองทุ่ม (20.00 น.) การมารวมกันครั้งนี้เรียกว่า “ลงวัด” คือมารวมกันที่วัดเพื่อร่วมกันทำพิธีไหว้พระสวดมนต์ พระภิกษุสงฆ์สวดพระปริตมงคล หลังจากสวดมนต์จบก็จะมี การ “เทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสน (ซึ่งเป็นการเทศน์ที่กล่าวถึงประวัติในชาติปางก่อนของ พระเวสสันดร)” หลังจากฟังเทศน์มาลัยหมื่นมาลัยแสนจบก็จะมีมหรสพ เช่น หมอลำ ภาพยนตร์ให้ชมจนถึงสว่าง

“แห่ข้าวพันก้อน”

เวลาประมาณ 04.00 น. (ตีสี่) ของวันบุญพะเหวต (เทศน์มหาชาติ) ญาติโยมคนเฒ่าคนแก่จะนำ ปั้นข้าวเหนียวก้อนเล็ก ๆ ขนาดเท่าหัวแม่มือหรือจะขนาดเท่านิ้วก้อยก็ได้จำนวนหนึ่งพันก้อน ซึ่งเท่ากับ หนึ่งพันพระคาถาใน เรื่องราวของพระเวสสันดรชาดกใส่ถาดจากบ้านเรือนของตนออกแห่จากหมู่บ้านเข้ามาที่ศาลาโรงธรรม เวียนรอบศาลาโรงธรรม สามรอบ แล้วจึง นำข้าวพันก้อนเหล่านั้นไปใส่ไว้ในกรวยไม้ไผ่ที่หลักทุ่งไชยทั้ง แปดทิศและใส่ไว้ในตะกร้าที่วางอยู่บนศาลา ตามจุดมีทุ่งไช และ เสดกะสัตเมื่อแห่ข้าวพันก้อนเสร็จแล้วก็จะมี การเทศน์สังกาศคือ การเทศน์บอกปีศักราชเมื่อจบสังกาศก็จะหยุดพักให้ญาติโยม กลับไปบ้านเรือนของตน นำข้าวปลาอาหารมาใส่บาตรจันทน์หลังจากพระฉันจันทน์เสร็จแล้วจึงจะเริ่มเทศน์พะเหวตโดยเริ่มจาก กัณฑ์ทศพร ไปจนถึงนครกัณฑ์รวมสิบสามกัณฑ์ ซึ่งจะใช้เวลาตลอดทั้งวันจนถึงค่ำ และมีความเชื่อกันว่า หากใครฟังเทศน์เรื่องพระเวสสันดรจบ ผู้นั้นจะได้รับอานิสงส์มาก

“แห่กัณฑ์หลอน”

คำ “หลอน” เป็นภาษาถิ่นไทยอีสาน แปลว่า “แอบมาหา หรือ ลักลอบไปหา โดยไม่บอกกล่าวล่วงหน้า”

กัณฑ์หลอน คือกัณฑ์เทศน์พิเศษนอกเหนือจากกัณฑ์เทศน์ใน “บุญพะเหวต” ซึ่งมีเพียง 13 กัณฑ์ และแต่ละกัณฑ์ จะมีเจ้าภาพ เป็น เจ้าของกัณฑ์นั้น ๆ อยู่แล้ว กัณฑ์หลอนจึงเป็น กัณฑ์เทศน์ที่ไม่ได้จองไว้ก่อน แต่จะเป็นกัณฑ์เทศน์ที่ชาวบ้าน แต่ละคุ้มร่วมกันจัดขึ้นในวันที่มีการเทศน์พะเหวตนั่นเอง

โดยผู้มีศรัทธาจะตั้งกัณฑ์หลอนไว้ที่บ้านของตนแล้วบอกกล่าวพี่น้องที่มีบ้านเรือนอยู่ในคุ่มนั้น ๆ จัดหาปัจจัยไทยทานต่าง ๆ เท่าที่มีจิตศรัทธาหาได้ ซึ่งส่วนมากจะใช้กระบุงหรือกระจาดไม้ไผ่ หรืออาจจะเป็นถังน้ำพลาสติก ใส่ข้าวสารลงไปประมาณครึ่งถัง แล้วหาดันกล้วย ขนาดสูงประมาณ 1 เมตรตั้งไว้กลางกระบุง กระจาด หรือถังน้ำนั้น แล้วนำเงินชนิดต่าง ๆ เช่นใบละ 10 20 50 100 500 หรือ 1,000 บาท คีบด้วยไม้ไผ่ แล้วนำไปเสียบไว้ที่ลำต้นของต้นกล้วย ส่วนที่โคนต้นกล้วยนั้นนอกจากข้าวสารแล้ว อาจจะทำปัจจัยอื่น ๆ เช่น ธูป เทียน ผงซักฟอก มะพร้าวอ่อน กล้วยสุก ยาสามัญประจำบ้านเป็นต้น ใส่ไว้เป็นเครื่องไทยทาน

เมื่อได้เวลานัดหมาย คณะผู้มีศรัทธาจะพากันแห่กัณฑ์หลอนจากที่ตั้งโดยมีกลองยาว แคน ฉิ่ง ฉาบ ฯลฯ นำขบวน ผู้มีศรัทธาบางคนก็จะพากันพ้อนรำไปตามจังหวะเสียงกลองอย่างสนุกสนานพอถึงวัดจะแห่รอบศาลา โรงธรรม โดยเวียนขวา 3 รอบ แล้วนำกัณฑ์หลอนขึ้นบนศาลาถวายแด่ภิกษุรูปที่กำลังเทศน์อยู่ขณะนั้น

กัณฑ์หลอนสามารถนำไปทอดได้ตลอดทั้งวันขณะที่มีการเทศน์มหาชาติซึ่งอาจจะถึงมิดค่ำก็ได้ และอาจจะมีกัณฑ์หลอนจากหมู่บ้านอื่นแห่มาสมทบอีกก็ได้โดยไม่จำกัดจำนวนถือเป็นการสร้างความสามัคคีของคนระหว่างหมู่บ้าน ที่อยู่ใกล้เคียงกัน

กัณฑ์จอบ

เจ้าศรัทธาทำกัณฑ์จอบจะไปดูที่วัดก่อน หากพระองค์ใดที่เป็นที่คู่เคียง และเป็นที่เคารพของเจ้าภาพกัณฑ์จอบนั้น ก็จะแห่กัณฑ์นั้นเข้าวัดให้ตรงกับเวลาที่พระภิกษุสงฆ์ องค์ที่ตนชอบพอและเคารพนับถือกำลังเทศน์ กิริยาเช่นนี้เรียกว่า กัณฑ์จอบ

เดือนห้า บุญสงกรานต์

บุญสงกรานต์ ตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 5 มีพิธีการทำบุญตักบาตร ทำบุญสรงน้ำพระ และรดน้ำ ผู้ใหญ่ โดยการนำเอาน้ำอบ น้ำหอมไปสรงพระพุทธรูป พระภิกษุสงฆ์ และรดน้ำคนเฒ่า คนแก่ ปู่ ย่า ตา ยาย บิดา และมารดา ที่เราเคารพนับถือ

มูลเหตุที่ทำ

เพื่อขอให้มีความร่มเย็นเป็นสุข จะปรารถนาสิ่งใดขอให้ได้สมหวัง เช่น ขอน้ำขอฝน ขอให้ตกต้องตามฤดูกาล และให้ข้าว น้ำ ปลา อุดมสมบูรณ์ และในเดือนนี้ถือว่าเป็นวันขึ้นปีใหม่ของชาวอีสาน โดยถือเอาวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 เป็นวันเริ่มต้นทำบุญ

มีเรื่องเล่าว่า ในสมัยที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงประทับอยู่ที่พระเชตวันมหาวิหาร อันเป็นอารามที่อนาถปิณฑิก มหาเศรษฐีสร้างถวาย วันหนึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศล บรมกษัตริย์ได้เสด็จไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า แล้วประทับนั่ง ณ ที่ควรส่วนหนึ่ง

จากนั้นได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า “พระสุริยเทพบุตรเสด็จอยู่ในวิมานสักกี่วัน พระพุทธเจ้าข้า” ดังนี้ ตรัสว่า “ขอถวายพระพร ตามปกติพระสุริยเทพบุตรเสด็จอยู่ในวิมานได้เพียง 29 วันเท่านั้น ครั้นล่วงเข้า วันที่ 30 คือครบ 1 เดือนแล้ว จึงย้ายราศีขึ้นไปเดินในเบื้องบน ย้ายราศีออกจากเหลี่ยมพระสุเมรุ พระรัศมีก็แผดกล้าร้อนยิ่งนัก สัตว์โลกเราเรียกกันว่าสงกรานต์” ดังนี้ ทูลถามว่า “พวกมนุษย์พากันเกิดโรคาพา กันเจ็บไข้เป็นอันมาก บางพวกเกิดโรคปัจจุบันขึ้นเพียงครู่เดียวก็ตายทันที บางพวกอดอยาก โภชนาหารล้มตายไปก็มี บางปีเกิดข้าวยากหมากแพงก็มี บางทีฝนตกแต่เดือนแรกน้ำมากแต่ต้นปี ครั้นถึงปลายปีน้ำก็แห้งลดน้อยไปก็มี บางทีก็เกิดไฟไหม้บ้านก็มี

บางทีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่คิดทรยศต่อองค์พระมหากษัตริย์ก็มี หญิงมีครรภ์คลอดบุตรแล้วมีอันล้มตายไปก็มี เป็นต้นด้วยเหตุผลประการใด พระพุทธเจ้าข้า” ตรัสตอบว่า “ขอถวายพระพร ในเวลาที่สุริยเทพบุตรนี้ย้ายเข้าสู่ราศีเมษ มนุษย์ทั้งหลายย่อมมีอันเป็นไปดังที่มหาพิตรได้ตรัสบรรยายแล้วนั้น ถ้าสุริยเทพบุตรนอนในปีใด ปีนั้นเกิดข้าวยากหมากแพง ถ้าในปีใดสุริยเทพบุตรนั่ง พวกมนุษย์ย่อมได้รับความสุขเป็นอันมาก ถ้าสุริย-เทพบุตร ขึ้นาคไป ฝนจะตกในเดือนแรก น้ำจะมากแต่ต้นปี ปลายปีฝนจะน้อย และจะตกไม่ต้องตามฤดูกาล ถ้าสุริยเทพบุตรเสด็จไปข้างทอลมมกจะเกิดวาทภัย ถ้าสุริยเทพบุตรขึ้นราชสีห์ในปีใด ปีนั้นข้าวปลานาเกลือก็จะบริบูรณ์พูนผล หมู่มนุษย์ก็จะได้รับความสุขทุกถ้วนหน้า ถ้าสุริยเทพบุตรขึ้นกวางเสด็จไปชาวชนบทจะเกิดฆ่าฟันฟันแทงซึ่งกันและกัน และสตรีมีครรภ์จะมีอันตรายด้วยการคลอดบุตรเป็นอันมาก ถ้าสุริยเทพบุตรเสด็จไปข้าง ท่อน้ำ ปีนั้นฝนตกน้อย น้ำจะแห้งแล้ง กลีกรจะทำได้ไรไถนาเป็นอันลำบาก ถ้าสุริยเทพบุตรเสด็จไปด้วยวิมาน หมู่มนุษย์ก็จะอยู่เป็นสุข ถ้าขี่ม้าเสด็จไปในปีใด ปีนั้นจะมีวัวควายช้างม้าเกิดขึ้นเป็นอันมาก ถ้าเสด็จไปข้างทอไฟ แต่นั้นไปจะเกิดอัคคีภัย ถ้าเสด็จไปในเวลาเช้า หมู่มนุษย์ก็จะมีความทุกข์โศกโรคภัยเป็นอันมาก ถ้าเสด็จย้ายไปในเวลาเที่ยง หมู่มนุษย์จะมีโรคภัยมาก ถ้าเสด็จไปในเวลาพลบค่ำ พระราชาตลอดจนราชกัญญาทั้งหลาย จะประกอบไปด้วยความทุกข์โศกไหม้นส ถ้าเสด็จย้ายไปในเวลาเที่ยงคืน หมู่สัตว์จะอยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากโรคภัยอันตราย” ดังนี้

ลำดับนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงทูลถามว่า “เมื่อถึงสงกรานต์พวกมนุษย์จะอย่างไร จึงจะพ้นจากทุกข์ภัยไข้เจ็บได้ พระพุทธเจ้าข้า” ตรัสว่า “อย่าได้พากันประมาทใน ศีลทานการกุศล จงทำบุญให้ทานแก่สมณะพราหมณาจารย์ ยาจก วณิพก กำพร้าอนาถา สร้างน้ำแก่พระสงฆ์ทั้งปวงและสร้างพระพุทธรูป พระเจดีย์ ต้นโพธิ์ตลอดจนผู้เฒ่าคนชรา ปู่ ย่า ตา ยาย บิดา มารดา ครู อาจารย์ จะได้รับพรจากท่านแล้วจะได้เจริญด้วย อายุ วรรณะ สุขะ พละ สืบไป

อนึ่ง ผู้มีความปรารถนาจะพ้นทุกข์ภัยในวิภวสงสาร พึงสมาทานรักษา ศีล 5 ศีล 8 ประการ หมั่นสดับตรับฟังพระธรรมเทศนาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อนึ่งเล่าเหล่าชนผู้มีเมตตากรุณาเอ็นดูต่อสรรพสัตว์ปล่อยสัตว์สองเท้าสี่เท้าเป็นต้น ปลา เต่า และนก ย่อมได้ผลานิสงฆ์เป็นอันมากที่สุดที่จะคณนนับได้ พระเจ้า ปเสนทิโกศลทูลถามว่า “บุคคลผู้ปล่อยปลา เต่า เนื้อ และนกเป็นต้น จะได้านิสงฆ์ผลเป็นประการใด” ตรัสว่า “ได้เสวยความสุขสำราญเป็นอนเนกประการ มีอายุยืนนานมีกำลัง และความเพียรมากหาโรคเบียดเบียนมิได้ รอดพ้นจากทุกข์ภัยทั้งปวง ดุจสามเณร ซึ่งจวนจะสิ้นอายุแล้ว เดินทางไปหมายจะลาโยมพ่อ และโยมแม่ ขณะที่เดินทางไปได้พบปลาตัวหนึ่ง ซึ่งดินอยู่ด้วยความลำบากในน้ำลตลง จึงเกิดสงสาร แล้วนำไปปล่อยในน้ำลึก ด้วยอาณิสัยที่ปล่อยปลานั้น ทำให้สามเณรมี

อายุยืนยาวสืบไป เพราะเหตุนี้ บุคคลควรเป็นผู้มีความเมตตาต่อสัตว์สองเท้าสี่เท้าแล้ว จะได้เจริญด้วยสรรพสิริสวัสดิ์ มีอายุยืนยาวนาน ปราศจากโรคภัยอันจะพึงมีมาเบียดเบียน” ดังนี้

ครั้งนั้น พระเจ้าปเสนทิโกศลทูลถามว่า “เหล่าชนผู้เอาน้ำหอมรด อาบให้แก่บิดามารดา ครูอาจารย์ พระพุทธรูป พระสงฆ์ พระเจดีย์ และ ต้นโพธิ์ เป็นต้น จะมีอานิสงส์ผลเป็นประการใด พระพุทธเจ้าข้า” ตรัสว่า “การกระทำเช่นนั้นได้ชื่อว่าทดแทนคุณบิดามารดา และได้ชื่อว่าทำถูกต้องตามต้นติประเพณี ซึ่งมีมาแต่โบราณกาลอีกด้วย” ดังนี้แล้วทรงนำอดีตมาสาธกว่า

ในสมัยดึกดำบรรพ์ บุรุษชาวเมืองอมรวิที มีอาชีพเป็นหมอเชี่ยวชาญในการประกอบยารักษาโรค เพื่อรักษาโรค นำทรัพย์มาเลี้ยงดูมารดา ครั้นต่อมาเขารักษาเศรษฐีผู้ป่วยจนหายเป็นปกติดีแล้ว ได้ค่าจ้างจากท่านเศรษฐี เขานำทรัพย์มามอบให้มารดา บิดา แล้วออกเที่ยวรักษาเรื่อยไป ครั้นต่อมาบิดามารดาหาชีวิต ไม่แล้ว เขาก็ได้จัดการปลงศพ ทำบุญอุทิศให้ท่าน ครั้นเขาตายจากชาตินั้นมาแล้ว ก็ได้ไปเกิดเป็นเศรษฐีมีทรัพย์ 80 โกฏิ มีใจเป็นปราชญ์เพียบพร้อมด้วยกตัญญูกตเวทีตาธรรม มีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย เชื่อมมั่นในคุณ ศีลทานภาวนาเคารพ ต่อผู้หลักผู้ใหญ่เป็นอันดี ครั้นตายจากชาตินั้นได้เกิดเป็นกษัตริย์ในกรุงจัมปานคร เพียบพร้อม ด้วยคุณธรรม มีทานการบริจาค เป็นต้น

พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงสดับพระธรรมเทศนา ในสำนักพระบรมศาสดาดังนี้แล้ว ทรงมีพระราชหฤทัยผ่องแผ้วโสมนัสปรีดา ตรัสสรรเสริญพรรณนาพระคุณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ถวายบังคมลาเข้าสู่พระราชนิเวศน์ของพระองค์ตามเดิม

พิธีกรรม

การทำบุญเดือนห้าจะทำขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ ของเดือน 5 จะเริ่มเวลาประมาณ 15.00 น พระสงฆ์จะตักลงใบใหญ่ในวัดเพื่อเป็นสัญญาณบอกให้ญาติโยม ในหมู่บ้านออกมารวมกันที่วัดและนำพระพุทธรูปลงมาประดิษฐานไว้ในศาลาโรงธรรม ต่อมาพระสงฆ์และชาวบ้านก็จะมาร่วมกัน จัดน้ำอบ น้ำหอม ธูปเทียน ดอกไม้ มาพร้อมกัน แล้วกล่าวคำบูชาอิฐฐาน ขอให้ฟ้าฝนตก ในบ้านเมือง อยู่ร่มเย็น แล้วก็สรงน้ำอบ น้ำหอมให้แก่

พระพุทธรูปทั้งหมดที่มีอยู่ในวัด หลังจากนั้นก็จะสงน้ำให้แก่พระสงฆ์ อันเป็นที่เคารพสักการะบูชาของชาวบ้าน ซึ่งถือว่าเป็นการเคารพท่านจะได้ให้ศีลให้พร ให้เรามีความสุข ความเจริญ และเป็นการต่ออายุของเรา หลังจากกลับมาถึงบ้าน จะมีการสงน้ำให้คนเฒ่า คนแก่ ซึ่งเป็น ปู่ ย่า ตา ยาย หรือครูบาอาจารย์ ซึ่งเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ที่สมควรในการเคารพสักการะของเรา เอน้ำอบ น้ำหอม ไปสงท่าน ซึ่งเป็นการสักการะนับถือถึงบุญคุณของท่าน หลังจากนั้นก็จะเล่นสาดน้ำกันเป็นที่สนุกสนาน

ในตอนเย็นจะมีการก่อพระเจดีย์ทราย ชาวบ้านจะนำทรายจากที่ใดที่หนึ่งแล้วแต่จะได้ทราย นำมาก่อพระทรายที่ลานวัด จะมีการประดับประดาพระเจดีย์ทราย แล้วแต่ความต้องการ และในวันนี้ชาวบ้านที่มาทำบุญจะมีการปล่อยสัตว์ เพื่อเป็นบุญกุศล ซึ่งเป็นสัตว์จำพวก นก ปลา เต่า และหอย เป็นต้น

เดือนหก

บุญบั้งไฟ

บุญบั้งไฟ หรือบุญเดือนหก ทำเพื่อเป็นการบูชาเทพยดาอารักษ์หลักบ้านหลักเมือง เพื่อให้ฟ้าฝนตกตามฤดูกาล เพื่อให้ทำไร่ทำนาได้อุดมสมบูรณ์ และบูชาพญาแถนผู้ให้ฝนด้วย

บั้งไฟ

ความหมายบั้งไฟหรือกระบอกที่ตอกด้วย หมื่อ หมายถึงเอากัมมะถัน ประกอบด้วยดินประสิวคั่ว ผสมกับถ่าน ต้มให้ละลายเดือดก่อนนำไปอัดแน่น

สาเหตุที่ทำ

เพื่อเป็นการสักการบูชาพระยาแถน ซึ่งคนลาวและคนไทยอีสานเชื่อว่าเป็นเทพเจ้าแห่งฝน ถ้าได้จุดบั้งไฟขึ้นไปบูชาเทพเจ้าองค์นี้แล้วจะบันดาลให้ฝนตกลงมา ตามฤดูกาลและมีปริมาณเพียงพอแก่การปลูกพืชพันธุ์ ธัญญาหาร มีเรื่องเล่าว่า ณ บนสวรรค์ชั้นฟ้า มีเทพบุตรนามว่า วัสสกาลเทพบุตร เทพเจ้าองค์นี้เป็นผู้ดูแลน้ำฟ้า น้ำฝนจะตกหรือไม่ก็อยู่ที่เทพเจ้าองค์นี้ ใครทำถูก ทำชอบ ท่านก็จะประทานน้ำฝนให้ ใครทำไม่ถูก ไม่ชอบท่านก็ไม่ให้ สิ่งที่ท่านเทพเจ้าองค์นี้ชอบคือการบูชาไฟ ใครบูชาไฟถือว่าบูชาท่านจะทำให้ฟ้าฝนตกลงมาตามฤดูกาล อาศัยเหตุนี้คนจึงพากันทำ การบูชาไฟด้วยการทำบั้งไฟ คือเป็นประเพณีทำบุญบั้งไฟมาจนทุกวันนี้

พิธีกรรม

ชาวบ้านจะประชุมตกลงกันกำหนดวันนัดหมายวันที่จะทำบุญบั้งไฟผู้ที่เป็นช่างจะจัดหาไม้ไผ่มาทำบั้งไฟ เอาถ่านคั่วซีเจีย (ดิน) ประสมตำเป็นหมื่อ การทำบั้งไฟมาแข่งขันกันแบ่งออกตามขนาดที่กำหนด เช่น บั้งไฟหมื่น จะมีน้ำหนักประมาณ 12 กิโลกรัม บั้งไฟแสน จะมีน้ำหนักประมาณ 120 กิโลกรัม บั้งไฟพลุ (มีต้นตำรับแบบลูกกระเบิด) เมื่อถึงวันรวมชาวบ้านญาติโยมจะทำบุญเลี้ยงพระเพล และตอนประมาณบ่าย 3 โมงเย็น ทางวัดจะตักลงเป็นสัญญาณบอก

ให้ทุก ๆ คนนำบั้งไฟมารวมกันที่วัด แล้วเริ่มตั้งขบวนแห่โดยเริ่มจากจุดใด จุดหนึ่งซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นขบวนแห่แล้วก็นำรถที่บรรทุกใส่บั้งไฟเป็นขบวนแห่ให้ ประชาชนดูรอบ ๆ แล้วนำไปไว้ที่วัดในการแข่งขันบั้งไฟจะมีคนมาร่วมขบวนแห่จำนวนมาก และในการแสดงจะมีการแสดงทำทางต่าง ๆ ทั้งตลก เป็นการสร้างสีสันในงานเป็นอย่างมาก

ในวันรุ่งขึ้นญาติโยมจะทำบุญตักบาตร แล้วหลังจากนั้นก็จะมี การจุดบั้งไฟ ถ้าบั้งไฟของใครขึ้นก็จะร้องไชโย หามแห่เจ้าของบั้งไฟ แต่ถ้าบั้งไฟของใครแตก ชู ก็จะมีคนลงโคลน ในช่วงเดือนหก นอกจากจะมีบุญบั้งไฟแล้วยังมีงานบุญในวันวิสาขบูชา

บุญวันวิสาขบูชา

วันวิสาขบูชา ตรงกับวันเพ็ญเดือนหก ของทุกปี ถือเป็นวัน ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน ของ พระสัมมา สัมพุทธเจ้า ในวันนี้พุทธศาสนิกชนจะทำบุญตักบาตรและเตรียมดอกไม้ ธูป เทียน เพื่อนำมา เวียนเทียนที่วัดเพื่อเป็นการระลึกถึงพระพุทธเจ้า บางคนก็จะไปวัด จำศีล ฟังเทศน์ที่วัด

เดือนเจ็ด

บุญช่าสะ

บุญช่าสะ หรือบุญเดือนเจ็ด ทำเพื่อชำระล้างสิ่งสกปรกกรรุงรังออกจากร่างกาย และทำจิตใจให้สดใส คำว่า ช่าสะ หรือชำระ หมายถึง ทำให้สะอาด ปราศจากมลทินโทษ การทำให้สะอาดนั้นมีอยู่ 2 อย่าง คือ

1. ความสกปรก ภายนอก ได้แก่ร่างกาย เสื้อผ้า อาหาร การกิน ที่อยู่อาศัย สกปรก
2. ความสกปรกภายใน ได้แก่จิตใจ เกิด ความโลภ โกรธ หลง

ตามฮีตสิบสองมืว่าพอเมื่อเดือนเจ็ดให้พากันบูชาเทวดาอารักษ์หลักเมืองทั้งมหะคักดีด้วยเพื่อขอความคุ้มครองจากเทวดาอารักษ์มหะคักดีเมืองปู่ตาเมืองให้ปกป้องรักษาบ้านเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุข ไม่มีเหตุเภทภัยต่าง ๆ มากล้ำกราย โดยแต่งเครื่องบูชาบวงสรวงเทพดังกล่าว พิธีนี้มีทุกบ้านทุกเมืองในเขตอีสาน

มูลเหตุที่ทำ

มีเรื่องเล่าใน พระธรรมบทว่า ครั้งหนึ่งเมืองไพสาลีเกิดทุพภิกขภัย ภาวะข้าวยาก หมดแพง เพราะเกิดฝนแล้ง สัตว์เลี้ยงต่าง ๆ ล้มตายเพราะความหิว เกิดโรคระบาด (โรคอหิวาตกโรค) ทำให้ผู้คนล้มตาย ชาวเมืองกลุ่มหนึ่งจึงพากันไปนิมนต์พระพุทธเจ้าให้มาจัดปัดเป่า พระองค์พร้อมด้วยพระสงฆ์ 500 รูป โดยเดินทางมาทางเรือใช้เวลาเดินทาง 7 วัน จึงถึงเมืองไพสาลี เมื่อเสด็จมาถึงก็เกิดฝน “हांแก้ว” ตกลงมาอย่างหนัก จนน้ำฝนท่วม แผ่นดินสูงถึงหัวเข่า และน้ำฝนก็ได้พัดพาเอาซากศพของผู้คนและสัตว์ต่าง ๆ ไหลล่องลอยลงแม่น้ำไปจนหมดสิ้น พระพุทธเจ้าทำน้ำมนต์ใส่บาตรให้พระอานนท์ นำน้ำมนต์ไป

ลาดหัวพระนคร ไร่ราช ไร่เจ้า ก็สูญสิ้นไปด้วยอำนาจของพระพุทธเจ้าและน้ำพระพุทธมนต์ ดังนั้นคนลาวโบราณและคนไทยอีสานจึงถือเป็นประเพณี เมื่อถึงเดือนเจ็ดของทุกปีจะพากันทำบุญ ชำชะ เป็นประจำทุกปี

พิธีกรรม

เมื่อถึงวันทำบุญ ชาวบ้านจะพากันมารวมกันที่ศาลากลางบ้าน หากหมู่บ้านใดไม่มีศาลากลางบ้าน ชาวบ้านจะช่วยกันทำประรำพิธีกลางหมู่บ้าน โดยชาวบ้านจะนำดอกไม้ ธูปเทียน ชันน้ำ ชันใส่กรวดทราย และฝ้ายผูกแขน มารวมที่ศาลากลางบ้าน ตอนเย็นนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ตอนเช้าของวันรุ่งขึ้น ชาวบ้านจะนำข้าวปลา อาหารมาทำบุญตักบาตร เลี้ยงพระ ถวายจันทน์ เมื่อพระสงฆ์ฉันเสร็จแล้วจะให้พรและรดน้ำมนต์ให้กับชาวบ้านที่มาในงาน ทุกคนจะเอาขันน้ำมนต์ ด้ายผูกแขน ขนกรวด ทรายกลับไปที่บ้านเรือน ของตน แล้วนำน้ำมนต์ไปประพรมให้แก่ทุกคนให้ครอบครัว ตลอดจนบ้านเรือน วัวควาย เอา ด้ายผูกแขน ลูกหลานทุกคน เชื่อว่าจะนำความสุขและสิริมงคลมาสู่สมาชิกทุกคน ส่วนกรวดทรายก็จะนำเอาไปหว่านรอบ ๆ บริเวณบ้านและที่สวนไร่นาเพื่อขับไล่เสนียด จัญไร และสิ่งอัปมงคลทั้งหลายให้หมดสิ้นไป

บุญชำชะ คือเป็นประเพณีอย่างหนึ่งที่ให้คนในหมู่บ้านร่วมกันทำความสะอาดบริเวณบ้านของตน และสถานที่สาธารณะของหมู่บ้าน และดอนปู่ตา ซึ่งถือว่าเป็นผีบ้าน เพื่อให้คุ้มครองชาวบ้านทุกคนทั้งหมู่บ้านให้อยู่ดีมีสุข

พิธีเลี้ยงปู่ตา

หมู่บ้านแทบทุกหมู่บ้านในภาคอีสานจะมี “ดอนปู่ตา” ซึ่งเป็นป่าสงวนของชาวบ้านที่ติดกับหมู่บ้าน โดยมีความเชื่อว่าบริเวณดอนปู่ตานี้เป็นที่อยู่อาศัยของผีบรรพบุรุษของหมู่บ้านในบริเวณดอนปู่ตานี้ จะถือว่าเป็นสิ่งหวงห้าม ชาวบ้านไม่กล้าทำลาย จึงทำให้ป่าในบริเวณนี้เจริญและสมบูรณ์ที่สุดตั้งนั้นในเดือนเจ็ด นอกจากบุญชำชะแล้ว ยังมีบุญเลี้ยงหลักบ้าน จะมีบุญเลี้ยงผีปู่ตา ซึ่งจะเลี้ยงหลังจากการเลี้ยงหลักบ้าน

เดือนแปด บุญเข้าพรรษา

บุญเข้าพรรษา หรือบุญเดือนแปด ตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือนแปด วันเข้าพรรษาเป็นวันสำคัญทางพุทธศาสนา เป็นวันที่พระพุทธเจ้าประกาศพระศาสนาทรงแสดงธรรมจกกับปวณสูตร โปรดปัญจวัคคีย์ให้มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เกิดขึ้นในโลกครั้งแรก เรียกวันนี้ว่า วันอาสาฬหบูชา การเข้าพรรษา หมายถึงการที่พระภิกษุอธิฐานที่จะอยู่ประจำ ณ วัดใด วัดหนึ่งเพื่อปฏิบัติธรรมเป็นเวลา 3 เดือนโดยไม่ไปค้างแรมที่อื่น เว้นแต่จะถือสัตตาหะตามพุทธบัญญัติ

มูลเหตุที่ทำ

มีเรื่องเล่าว่า ในระหว่างที่ภิกษุทั้งปวงที่เฝ้าไปแสวงบุญตามชนบททั่วไป ไม่มีเวลาพักผ่อน ทั้งฤดูร้อน ฤดูหนาว ฤดูฝน เฉพาะฤดูฝนนั้นต่างจะเหยียบย่ำหญ้าและข้าวกล้า ของประชาชนเสียหาย สัตว์น้อย สัตว์ใหญ่ พลอยถูกเหยียบตายไป ดังนั้นเมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบดังนั้น จึงบัญญัติให้พระภิกษุต้องจำพรรษา 3 เดือน ในฤดูฝนโดยมิให้ไปค้างแรมที่อื่นนอกจากในวัดของตน ถ้าหากไปถือว่าเป็นการขาดพรรษา จะต้องอาบัติปฏิสวะทุกกฎ แต่ก็มีข้อยกเว้นไว้เช่นกัน เช่น กรณี บิดา มารดา เจ็บไข้ได้ป่วย ยกเว้นเพื่อรักษา พยาบาลได้แต่ก็ต้องกลับมาภายใน 7 วัน พรรษาจึงจะไม่ขาด หากเกิน 7 วันไป เป็นอันว่าพรรษาขาด

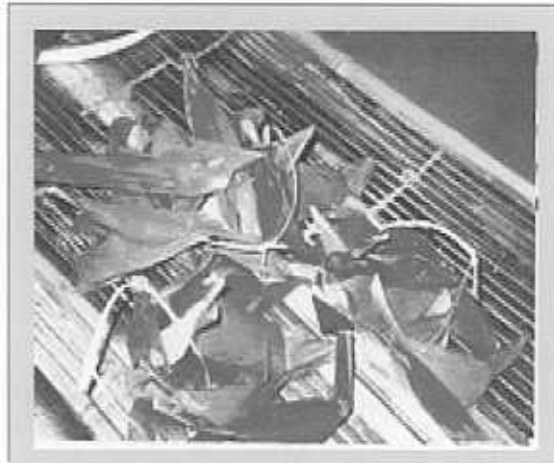
พิธีกรรม

ในวันเพ็ญเดือนแปด ตอนเช้าญาติโยมจะนำดอกไม้ ธูป เทียน ข้าวปลาอาหารมาทำบุญตักบาตรที่วัด หลังจากนั้น จะนำสบง จีวร ผ้าอาบน้ำฝน เทียนพรรษาและดอกไม้ ธูปเทียนมาถวายพระภิกษุที่วัดแล้วรับศีล ฟังพระธรรมเทศนา ตอนกลางคืน เวลาประมาณ 19.00 – 20.00 น.ชาวบ้านจะนำดอกไม้ ธูป เทียน มารวมกันที่ศาลาโรงธรรมรับศีล แล้วเวียนเทียนรอบพระอุโบสถ 3 รอบ หลังจากเวียนเทียนแล้วก็จะเข้าไปในศาลาโรงธรรมเพื่อฟังพระธรรมเทศนา

ในวันรุ่งขึ้นเป็นวันแรม 1 ค่ำ เดือนแปด เป็นวันเข้าพรรษา ญาติโยมจะทำบุญตักบาตร และในวันนี้จะมีการแห่ต้นเทียนจากวัดต่างๆ ซึ่งได้เตรียมจัดทำเทียนพรรษา ซึ่งทางวัดในแต่ละวัดในจังหวัดอุบลราชธานี จะประดับประดาต้นเทียน เป็นรูปต่างๆ เช่น พระเวสสันดรชาดก รูปพระพุทธเจ้า ฯลฯ มีการประกวดต้นเทียนอย่างสวยงาม มีการประกวดชิงรางวัล ซึ่งชาวจังหวัดอุบลราชธานี ถือว่าเป็นงานที่สำคัญของจังหวัดเรียกว่า งานแห่เทียนพรรษาซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี

เดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน

บุญเดือนเก้า บุญข้าวประดับดิน คือ บุญที่ทำในวันแรมสิบสี่ค่ำ เดือนเก้า(ประมาณเดือนสิงหาคม) เป็นการนำข้าวปลา อาหาร คาวหวาน ผลไม้ หมากรุก พลุ บุหรี่ อย่างละเล็ก อย่างละน้อย แล้วห่อด้วยใบตองทำเป็นห่อเล็ก ๆ นำไปวางตามโคนต้นไม้ใหญ่หรือตามพื้นดินบริเวณรอบ ๆ เจดีย์หรือโบสถ์ เป็นการทำบุญที่ ชาวบ้านจัดขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว

ความเป็นมา

มีเรื่องเล่าไว้ในพระธรรมบทว่าญาติของพระเจ้าพิมพิสารกษัตริย์ของสงฆ์เมื่อตายแล้วไปเกิดในนรก ครั้น พระเจ้าพิมพิสารถวายทานแด่พระพุทธเจ้าแล้วมิได้อุทิศให้ญาติที่ตาย กลางคืนพวกญาติที่ตายมาแสดงตัวเปล่งเสียงน่ากลัวให้ปรากฏใกล้พระราชนิเวศน์ รุ่งเช้าได้เสด็จไปทูลถามพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทูลเหตุให้ทราบ พระเจ้าพิมพิสารจึงถวายทานอีกแล้วอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติที่ตายไปจึงจะได้รับส่วนกุศล การทำบุญข้าวประดับดิน ทำเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ญาติผู้ตายแล้ว ถือเป็นประเพณี ที่ต้องทำเป็นประจำทุกปี

มูลเหตุที่ทำ

เนื่องจากคนลาวและไทยอีสาน มีความเชื่อถือสืบต่อกันมาแต่โบราณกาลแล้วว่า กลางคืนของเดือนเก้าดับ(วันแรม 14 ค่ำ เดือน 9)เป็นวันที่ประตูรกเปิด ยมบาลจะปล่อยให้ผีรอกออกมาเยี่ยมญาติในโลกมนุษย์ในคืนนี้คืนเดียวเท่านั้นในรอบปี ดังนั้นจึงพากันจัดห่อข้าวไว้ให้แก่ญาติพี่น้องที่ตายไปแล้ว ถือว่าเป็นงานบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติพี่น้องผู้ล่วงลับไปแล้ว

พิธีกรรม

ในตอนเย็นของวันแรม 13 ค่ำ เดือน 9 ญาติโยมเตรียมจัดอาหารคาวหวาน และหมากพลู บุหรี่ไว้กะให้ได้ 4 ส่วน ส่วนหนึ่งเลี้ยงดูกันภายในครอบครัว ส่วนที่สองแจกให้ญาติพี่น้อง ส่วนที่สามอุทิศให้ญาติที่ตายไปแล้ว และส่วนที่นำไปถวายพระสงฆ์ ในส่วนที่สาม ญาติโยมจะห่อข้าวน้อย ซึ่งมีวิธีการห่อคือ ใช้ใบตองห่อขนาดเท่าฝ่ามือ ส่วนความยาวนั้นให้ยาวสุดซีกของใบตอง

อาหารคาวหวาน ที่ใส่ห่อนั้นจะจัดใส่ห่ออย่างละเล็กละน้อย อาทิ

1. ข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้วปั้นเป็นก้อนเล็ก ๆ ขนาดเท่าหัวแม่มือ 1 ก้อน
 2. เนื้อปลา เนื้อไก่ หมู และใส่ลงไปเล็กน้อย ถือว่าเป็นอาหารคาว
 3. กล้วย น้อยหน้า ฝรั่ง มะละกอ มันแกว อ้อย มะละกอสุก หรือขนมหวานอื่นๆ ลงไป (ถือเป็นอาหารหวาน)
 4. หมากหนึ่งคำ บุหรี่หนึ่งมวน เมียงหนึ่งคำ
- หลังจากนั้นนำใบตองมาห่อเข้ากันแล้วใช้ไม้กลัดหัวท้ายและตรงกลางก็จะได้ห่อข้าวน้อย ที่มีลักษณะยาว ๆ

หมาก พลู หมากหนึ่งคำ บุหรี่หนึ่งมวน เมียงหนึ่งคำ สีสียด แก่นคูณ นำมาห่อใบตองเข้าด้วยกันแล้ว ไม้กลัดหัวท้าย ก็จะได้ห่อหมาก พลู หลังจากนั้นนำทั้ง 2 ห่อมาผูกกันเป็นคู่ แล้วนำไปมัดรวมเป็นพวง 1 พวงจะใส่ห่อหมากและห่อพลูจำนวน 9 ห่อ ต่อ 1 พวง

การวางห่อข้าวน้อย หมายถึง การนำห่อข้าวน้อยไปวางอุทิศส่วนกุศลตามที่ต่างๆ พอถึงเวลาประมาณ 03.00 - 04.00 น.ของวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 ชาวบ้านแต่ละครัวเรือนจะนำเอาห่อข้าวน้อยที่จัดเตรียมได้แล้วไปวางไว้ตามโคนต้นไม้ในวัด วางไว้ตามดินริมกำแพงวัด วางไว้ริมโบสถ์ ริมเจดีย์ในวัด การนำเอาห่อข้าวน้อยไปวางตามที่ต่างๆ ในวัดเรียกว่า การยาย(วางเป็นระยะๆ)ห่อข้าวน้อย ซึ่งเวลานำไปวางจะพากันไปทำอย่างเงียบ ๆ ไม่มีการตีฆ้อง ตีกลองแต่อย่างใด

หลังจากการยายห่อข้าวน้อยเสร็จ ชาวบ้านจะกลับบ้านเพื่อเตรียมอาหารใส่บาตรในตอนเช้าของวันแรม 14 ค่ำ เดือน 9 หลังจากนั้น พระสงฆ์จะแสดงพระธรรมเทศนาเกี่ยวกับเรื่องอานิสงส์ของบุญข้าวประดับดินให้ฟัง ต่อจากนั้นชาวบ้านจะนำปัจจัยไทยทานถวายแด่พระสงฆ์ เมื่อพระสงฆ์ให้พรเสร็จ ชาวบ้านที่มาทำบุญก็จะกรวดน้ำ อุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติ ผู้ที่ล่วงลับไปแล้วทุก ๆ คน

เดือนสิบ บุญข้าวสาก

เดือนสิบ บุญข้าวสาก หมายถึงบุญที่ให้พระเณรทั้งวัด จับสลากเพื่อจะรับปัจจัยไทยทาน ตลอดจนสำหรับข้าว ที่ญาติโยมนำมา ถวายและบุญนี้จะทำกันในวันเพ็ญเดือนสิบ จึงเรียกชื่ออีกอย่างว่า “บุญเดือนสิบ”

มูลเหตุที่ทำ

เพื่อจะทำให้ข้าวในนาที่ปักดำไปนั้นงอกงาม และได้ผลบริบูรณ์ และเป็นการอุทิศส่วนกุศลถึงญาติผู้ล่วงลับ ไปแล้ว

ความเป็นมาของสลากภัตตทาน

ในสมัยหนึ่งพุทธองค์ได้เสด็จไปกรุงพาราณสี ในคราวนั้นบุรุษเชื้อใจ พากรรยาประกอบอาชีพตัดฟันขายเป็นนิตยเสมอมา เขาเห็นคนเลื่อมใสในพระพุทธศาสนายิ่งนัก วันหนึ่งเขาได้ปรึกษากับภรรยาว่า “เรายากจนในปัจจุบันนี้เพราะไม่เคยทำบุญ-ให้ทาน รักษาศีลแต่ละบรรพกาลเลย ดังนั้น จึงควรที่เราจักได้ทำบุญกุศล อันจักเป็นที่พึ่งของตนในสัมปรายภพ-ชาติหน้า” ภรรยาได้ฟังดังนี้แล้ว ก็พลอยเห็นดีด้วย ดังนั้น วันหนึ่งเขาทั้งสองได้พากันเข้าป่าเก็บผักหักฟันมาขายได้ทรัพย์แล้วได้นำไปจ่ายเป็นค่าหม้อข้าว 1 ใบ หม้อแกง 1 ใบ อ้อย 4 ลำ กล้วย 4 ลูก นำมาจัดแจงลงในสำรับเรียบร้อยแล้วนำออกไปยังวัด เพื่อถวายเป็นสลากภัตตทานพร้อมอุบาสกอุบาสิกาเหล่านี้อันสามีภรรยาจับสลากถูกพระภิกษุรูปหนึ่งแล้วมีใจยินดี จึงน้อมภัตตาหารของตนเข้าไปถวายเสร็จแล้วได้หลั่งน้ำทักษิโณทกให้ตกลงเหนือแผ่นปฐพีแล้วตั้งความปรารถนา “ด้วยผลทานทั้งนี้ข้าพเจ้าเกิดในปรภพใด ๆ ขึ้นชื่อว่าความยากจนเช่นใจไร้ทรัพย์เหมือนดังในชาตินี้

โปรดอย่าได้มีแก่ข้าพเจ้าทั้งสองเลย ขอให้ข้าพเจ้าทั้งสองเป็นผู้มั่งคั่งสมบูรณ์เพียบพร้อมด้วยทรัพย์สมบัติ และมีฤทธิ์เดชมาก ในปรภพภายภาคหน้าโน้นเถิด”

ครั้นสองสามีภรรยานั้นอยู่พอสมควรแก่อายุขัยแล้วก็ดับชีพวายชนม์ไปตามสภาพของสังขาร ด้วยอาณิสย์แห่งสลากกัตตทาน จึงได้ไปเกิดเป็นเทพบุตร เทพธิดาในดาวดึงส์สวรรค์ เสวยสมบัติทิพย์อยู่ในวิมานทองอันผุดผ่องโสภาคระการยิ่งนัก พร้อมพรั่งไปด้วยแสนสราญค่างเทพอัปสรหอมลุ่มเป็นบริวาร มีนามบรรพชาว่า “สลากกัตตเทพบุตร เทพธิดา”

กาล กตวา ครั้นจุติเลื่อนจากสวรรค์แล้วก็ได้ลงมาเกิดเป็นกษัตริย์ในเมืองพาราณสี มีพระนามว่า พระเจ้า สัทธาติสเสวยราชสมบัติอยู่ 84,000 ปี ครั้นเมื่อหน่ายจึงเสด็จออกบรรพชา ครั้นสูญสิ้นชีवालแล้ว ก็ได้ไปเกิดในพรหมโลก และต่อมาก็ได้มาอุบัติเป็นพระตถาคตของเรานั้นเอง นี่คืออาณิสย์แห่งการถวายสลากกัตต นับว่ายิ่งใหญ่ไพศาลยิ่งนัก สามารถอำนวยการสุขสวัสดิ์แก่ผู้บำเพ็ญทั้งชาตมนุษยและสวรรค์ ในที่สุดถึงความเป็นพระพุทธเจ้าได้

คำถวายสลากกัตต

เอตานิมะนังกันเต สะจาเกกัตตานิ สะปะริวารานิ อะสุภักฐานน ฐะปิตานิ ภิกขุสังฆัสสะ โอโณชะยามะ สาธุโน กันเต ภิกขุสังโฆ เอตานิ สะลาเกกัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ที่มะรัตตัง หิตายะ สุขายะ

คำแปล

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ กัตตาทหารกับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านั้น ซึ่งตั้งไว้ ณ ที่โน้น ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับซึ่งกัตตาทหารพร้อมทั้งของที่เป็นบริวารเหล่านี้ของข้าพเจ้าทั้งหลายเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนานเทอญ.

พิธีกรรม

เมื่อถึงวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 ญาติโยมจะเตรียมอาหาร คาวหวาน และหมากพลู บุหรี่ พอเช้าวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ญาติโยมจะพากันทำบุญใส่บาตร พอถึงเวลาประมาณ 9 - 10 โมงเช้า พระสงฆ์จะตีกลองโหม(รวม) ญาติโยมจะนำอาหารที่เตรียมถวายพระสงฆ์และห่อข้าวน้อยซึ่งมีอาหารคาวหวาน อย่างละเอียดอย่างละน้อย แต่ละห่อประกอบด้วย

1. ข้าวเหนียว เนื้อปลา เนื้อไก่ หมู และใส่ลงไปอย่างละเอียดอย่างละน้อยถือเป็นอาหารคาว
2. กล้วย น้อยหน้า ฝรั่ง แดงโม สับปะรด ฟักทอง (แล้วแต่จะเลือกใส่) เป็นอาหารหวาน

หลังจากนำอาหารที่เตรียมห่อเป็นคู่ๆ นำมาผูกกันเป็นพวงแล้วแต่ละใส่ก็ห่อก็ได้ส่วนใหญ่จะใช้ 10 คู่ เมื่อนำไปเลี้ยง “ผีตาแฮก” ที่นาของตนเองด้วย โดยมีความเชื่อว่าจะทำให้ผีตาแฮกพอใจ และช่วยดูแลข้าวกล้าในนา ให้งอกงามสมบูรณ์ ตลอดจนช่วยขับไล่ศัตรูข้าวได้แก่ นก หนู ปูนา ไม่ให้มาทำลายต้นข้าวในนาอีกส่วนหนึ่ง เมื่อนำอาหารมาถึงศาลาวัดที่จะทำบุญแล้ว เขียนชื่อของตนลงในกระดาษ ม้วนลงใส่ในบาตร เมื่อทุกคนมา พร้อมกันแล้ว ผู้ที่จะเป็นหัวหน้ากล่าวนำคำถวายสลากภัต ญาติโยมว่าตามจบแล้วนำไปให้พระเณร จับสลาก ที่อยู่ในบาตร พระเณรจับได้สลากของใคร ผู้เป็นเจ้าของพาข้าว(สำหรับกับข้าว) และเครื่องปัจจัยไทยทานก็นำไปประเคนให้พระรูปนั้น ๆ จากนั้นพระเณรจะฉันทเพล ให้พระญาติโยมจะพากันรับพรแล้วกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว

เดือนสิบเอ็ด

บุญออกพรรษา

บุญเดือนสิบเอ็ด บุญออกพรรษา เป็นงานบุญที่จัดทำขึ้นในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี ชาวจังหวัดอุบลราชธานี เรียกงานบุญนี้ว่า บุญเดือนสิบเอ็ดหรือบุญออกพรรษา และนับเป็นฮีตที่ 11 ของชาวไทยอีสาน

มูลเหตุที่ทำ

เพื่อให้พระสงฆ์สามารถออกจากวัดไปพักแรมที่อื่นได้เพื่อเปิดโอกาสให้พระภิกษุได้กล่าววาทะถ้อยคำ ตักเตือน กันและกัน รวมทั้งการได้อบรมศีลธรรม และบวชให้ลูกหลานสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา อีกทั้งยังเป็นการให้ พระภิกษุได้ไปเยี่ยมบิดา มารดา และญาติพี่น้องได้ เนื่องจากช่วงเข้าพรรษาไม่สามารถออกจากวัดไปค้างแรม ที่อื่นได้ วันออกพรรษานับเป็นวันสิ้นสุดของการจำพรรษาของภิกษุสามเณรที่จำพรรษาในช่วง 3 เดือน

พิธีกรรม

ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ตั้งแต่ตอนเช้ามืด พระสงฆ์จะตีระฆังและไปรวมกันที่โบสถ์ แสดงอาบัติต่อกัน ทำวัตรเช้า จากนั้นก็ปวารณา แทนการสวดปาฏิโมกข์ (ปวารณา คือ พิธีกรรมทางศาสนายอมให้สงฆ์ ว่ากล่าวตักเตือนกันได้ ก่อนจะปวารณาให้ตั้งญัตติก่อนองค์ละ 1 - 2 หรือ 3 จบ โดยให้พระเถระขึ้นนั่งบนอาสนะแล้วตั้งญัตติเป็นภาษาบาลีว่า “สุณาทู เม ภีรเต สังโฆ อัสสะ ปวารณา ปิณณะเรสี ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง สังโฆ เตวาจิกัง ปะวาเรยยะ”

หลังจากนั้น ลงจากอาสนะ หันหน้ามาหาพระสงฆ์ทั้งหมด กล่าวคำปวารณาต่อสงฆ์ว่า “สังฆ อาวุโส ปะวาเรมิ ทิฏฐะเนวา สุเตนะวา ปะริสังกายะวา ะเนตุมัง आयัสสัมมัตต อะนุกัมปัง อุปาทายะ ปัส สันโต ปะฏิกะริสสเม”

กล่าวเช่นนี้รูปละ 3 จบ เรียงตามลำดับอาวุโสพรรษา เมื่อจะกล่าวคำปวารณา พระเถระจะให้โอวาท ตักเตือนพระสงฆ์

ในจังหวัดอุบลราชธานี ในงานบุญออกพรรษายังมีงานบุญที่ทำเป็นประจำมีดังนี้

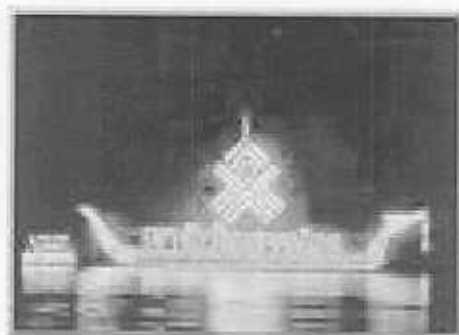
1. ไต้ประทีป หรือได้น้ำมัน

วัดในหมู่บ้านจะจัดสร้าง “ฮ้านประทีป” (ห้างประทีป) ขึ้นที่หน้าพระอุโบสถ ซึ่งสร้างด้วยเสาไม้ต้น (จะเป็นเสาไม้ไผ่หรือไม้อะไรก็ได้) แต่ละเสาประดับด้วยต้นกล้วยต้นอ้อย ระหว่างเสาสีต้นนั้นทำเป็นยก พื้นสูงประมาณหนึ่งเมตรครึ่ง ปูพื้นด้วยไม้ไผ่สานขัดแตะตาห่างๆ และแซมด้วยกาบกล้วย ตอนกลางคืน ของวันขึ้น 14 ค่ำ 15 ค่ำ แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ชาวบ้านจะนำประทีป รูป เทียน มาจุดบูชาพระรัตนตรัย ร่วมกันที่ “ฮ้านประทีป” เรียกว่า ไต้หมากสูงเฮง โดยมีกำหนด ดังนี้

- 1) จุดในคืนวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 11 เรียกว่า “ได้น้ำมันน้อย
- 2) จุดในคืนวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เรียกว่า “ได้น้ำมันใหญ่”
- 3) จุดในคืนวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 เรียกว่า “ได้น้ำมันหางประทีป”

2. ไหลเรือไฟ

เป็นประเพณีซึ่งทำเป็นประจำทุกปีที่แม่น้ำมูล ซึ่งทาง จังหวัดอุบลราชธานีได้จัดงานขึ้น ซึ่งเป็นงานประเพณี ประจำ จังหวัด จัดขึ้น ณ บริเวณแม่น้ำมูล ตรงใกล้ตลาดใหญ่ บริเวณ เข่งสะพานรัตนโกสินทร์ ซึ่งจะมีการตกแต่งเรือไฟอย่างสวยงาม ตกแต่งด้วย ตะเกียงแก้ว โคมไฟ เรือไฟนี้จะร่วมกันทำหมู่บ้าน ละลำ พอเย็นหลังพระสงฆ์สวดมนต์เย็นจบ ชาวบ้านจะนำดอกไม้ธูปเทียนมาตกแต่งประดับประดาเรือไฟสวยงามเมื่อถึงเวลา ค่ำหลังจาก “ไต้ประทีป” แล้ว ก็จะจุดประทีปตะเกียงและเทียนปักที่ตามแควมเรือ แล้วนำเรือปล่อยให้ไหลไปตามสายน้ำ

จุดประสงค์ของการไหลเรือไฟ เพื่อเป็นการบูชารอยพระพุทธรูปที่พระพุทธรูปเจ้าประทับรอยพระ บาทไว้ที่ริมฝั่งแม่น้ำนัมมทานที ตามที่พระยานาคได้ทูลขอ

3. ลอยกระทง

ในวันออกพรรษานี้ ก็มีการลอยกระทงเพื่อบูชาพระแม่คงคา และเพื่อเป็นการขอโทษกรรมต่อพระแม่คงคา ก็จะลอยกระทงพร้อมปล่อยเรือไฟหรือโหลเรือไฟ แต่โบราณการโหลเรือไฟถือเป็นพิธีกรรมทางพุทธศาสนาจะปล่อยเรือจากหน้าวัดสุปฏิหาราม ให้โหลลอยลงไปจนสุดเขตหาดวัดใต้ เป็นการบูชาบ้านเมืองและบูชาพญานาค 15 ตระกูล ในระยะผ่านหน้าเมือง จะมีชายหนุ่มคอยเขี่ยชี้ได้ให้ลูกโชติช่วงตลอดไป เมื่อพ้นเขตหน้าวัดใต้ จะปล่อยเรือไฟให้ลอยไปตามแม่น้ำมูล

เดือนสิบสอง

บุญกฐิน

มูลเหตุที่ทำ

เพื่อให้ภิกษุสงฆ์มีโอกาสได้ผลัดเปลี่ยนไตรจีวรใหม่ เนื่องจากของเก่าใช้นุ่งห่มมาตลอดระยะเวลาสามเดือนที่เข้าพรรษา ย่อมเก่า มีเรื่องเล่าว่าภิกษุชาวเมืองปาฐา 30 รูปพากันไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ณ พระเชตวันมหาวิหาร ไปไม่ทันวันเข้าพรรษา จึงพักจำพรรษาที่เมืองสาเกตพอดอกพรรษาแล้วพากันเดินกราบฝน จีวรเปียกชุ่มด้วยน้ำฝน พอไปถึงแล้วก็เข้าเฝ้าพระองค์ทรงเห็นความลำบากของภิกษุเหล่านั้นจึงอนุญาตให้รับผ้ากฐินได้ นางวิสาขาทราบความประสงค์จึงนำผ้ากฐินมาถวายเป็นคนแรก จึงถือเป็นประเพณีสืบต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้

ชนิดของกฐินที่ทำมี 2 ประเภท

1. กฐินเล็กหรือภาคกลางเรียกว่า “จุลกฐิน” ซึ่งเป็น “กฐินเล็ก” เป็นกฐินที่ต้องทำให้เสร็จภายในวันเดียว เริ่มตั้งแต่ปั่นด้าย ทอเป็นผืน ตัดเย็บเป็นผ้าไตรจีวรพร้อมทั้งย้อมสี ซึ่งกฐินประเภทนี้ต้องให้ความร่วมมือร่วมแรงของผู้คนเป็นจำนวนมากจึงจะเสร็จทันเวลา จังหวัดอุบลราชธานีทำจุลกฐินที่วัดหนองป่าพง ตำบลโนนผึ้ง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

2. มหากฐิน เป็นกฐินที่มีบริวารมาก ใช้เวลาเตรียมการนานมีคนนิยมทำกันมากเพราะถือว่าได้บุญได้กุศลมาก

ขนาดผ้ากฐิน : มีกำหนดขนาดผ้าที่ใช้ทำเป็นผ้ากฐิน ดังนี้

ผ้าสบง ยาว 6 ศอก กว้าง 2 ศอก ผ้าจีวรและสังฆาฏิ มีขนาดเท่ากัน คือ ยาว 6 ศอก กว้าง 4 ศอก
ผ้ากฐินทั้ง 3 ผืนนี้เรียกว่า “ไตรจีวร”

องค์ประกอบสำคัญของกฐิน ประกอบด้วย

“อัฐบริหาร” สบง จีวร สังฆาฏิ บาตร มืดโกน เข็มเย็บผ้า ประคตเอา (ผ้ารัดเอา) กระบอกกรอง
น้ำองศ์ประกอบทั้ง 8 อย่างนี้จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ เพราะถือว่าเป็น “หัวใจ” ของกฐินหรือเป็น
“บริวารกฐิน” จะมีหรือไม่มีก็ได้ เช่น ผ้าปูนั่ง ผ้าอาบน้ำ ผ้าห่มกันหนาว เสื้อ หมอน ถ้วย จาน เป็นต้น

พระสงฆ์ที่จะรับกฐินได้ต้องเป็นผู้จำพรรษาครบ 3 เดือน และมีจำนวนรวมกันไม่น้อยกว่า 5 รูป
ถ้าไม่ถึง 5 รูปถือว่าใช้ไม่ได้ แม้จะนิมนต์ไปจากวัดอื่นให้ไปร่วมประชุมสงฆ์เพื่อรับกฐินก็ไม่สามารถรับกฐิน
ได้

พิธีกรรม

ผู้มีศรัทธาประสงค์จะทำบุญกฐินต้องไปติดต่อ ขอร้องวัดที่จะนำกฐินไปทอด เมื่อเจ้าอาวาสแจ้งว่า
วัดนั้น ยังไม่มีผู้ใดมาจองกฐินผู้มีศรัทธาที่จะทำบุญกฐิน จะเขียนสลาก (ใบจอง) บอกชื่อต้น ชื่อสกุล
ตำแหน่งที่อยู่ของตนให้ชัดเจน เพื่อประกาศให้คนทั้งหลายรู้ว่าตนเป็นผู้จอง และจะนำกฐินมาทอดที่วัดดัง
กล่าว สลากต้องปิดไว้ในที่เปิดเผย เช่น ศาลาโรงธรรม โบสถ์ และต้องบอกวัน เวลาที่จะทอดด้วย เพื่อไม่
ให้ผู้อื่นไปจองซ้ำเพราะปีหนึ่ง แต่ละวัดจะรับกฐินได้เพียงกองเดียว เมื่อจองแล้วก็จัดหาเครื่องบริวารและ
บริวารกฐินไว้บอกญาติ และพี่น้องให้มาร่วมกันทำบุญ งานบุญกฐินถือว่าเป็นงานบุญอันยิ่งใหญ่ที่ชาว
อีสานมีความเชื่อว่า ถ้าผู้ใดทำบุญกฐินแล้วตายไปก็จะไม่ตกนรกมีแต่จะได้รับผลบุญที่ตนเองกระทำสะสม
ไว้ในชาตินี้ไว้เก็บกินในชาติหน้า

เมื่อถึงวันรวมก็จะตั้งองค์กฐินที่บ้านของตน โดยซื้อเครื่องอัฐบริหารและเครื่องบริวารกฐิน ซึ่ง
เครื่องบริวารกฐินส่วนมากจะเป็นเครื่องใช้ในครัวเรือนมาตั้งวางไว้ในที่เปิดเผยเพื่อให้ญาติพี่น้อง หรือชาว
บ้านใกล้เคียงนำสิ่งของ เช่น เสื้อ หมอน อาสนสงฆ์ ผ้าห่ม ถ้วย จาน ฯลฯ มาร่วมสมทบกองกฐิน เมื่อถึงวัน
งานก็นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญ พระพุทธรูปตั้งพิงเทศน์ ตอนกลางคืนอาจจัดให้มีงานมหรสพต่าง ๆ เช่น
หมอลำ ภาพยนตร์ หรือ อาจจัดเป็นงานเลี้ยงฉลองบุญกฐินก็แล้วแต่เจ้าภาพ พอตอนรุ่งเช้าก็แห่กฐินจาก
บ้านไปถวายพระสงฆ์ที่วัดเมื่อเดินทางไปถึงวัด จึงเริ่มแห่เครื่องกฐินทั้งหมดรอบศาลา โรงธรรมโดยแห่

เวียนขวา 3 รอบ แล้วจึงนำกรฐินขึ้นตั้งบนศาลาโรงธรรม จากนั้นก็จะนำข้าวปลา อาหารเลี้ยงพระ ถวายตอนเช้าก็เลี้ยงพระตอนฉันเพล เมื่อพระสงฆ์สามเณรฉันเสร็จแล้ว ผู้เป็นเจ้าภาพองค์กรฐินจะจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยรับศีล แล้วกล่าวคำถวายกรฐิน เป็นการเสร็จพิธีของฝ่ายญาติโยม ส่วนพระสงฆ์เมื่อมีกรฐินมาทอดที่วัด ก็จะประชุมสงฆ์ทั้งวัดแล้วให้ภิกษุรูปหนึ่งถามที่ประชุมสงฆ์ว่า ผ้ากรฐินและเครื่องบริวารจะมอบพระสงฆ์รูปใด จะมีภิกษุรูปหนึ่งเสนอต่อที่ประชุมสงฆ์ว่าควรให้แก่ภิกษุรูปใด โดยเอ่ยนามภิกษุที่สมควรจะได้รับกรฐินส่วนมากก็จะเป็นเจ้าอาวาสวัดนั้นๆ เมื่อที่ประชุมสงฆ์เห็นชอบตามที่ผู้เสนอ ก็จะเปล่งคำว่า “สาธุ” พร้อมกัน จากนั้นญาติโยมก็จะพากันถวายเครื่องปัจจัยไทยทาน แต่ภิกษุสามเณรอื่นๆ ทั้งวัด พระสงฆ์รับแล้วจะอนุโมทนา และให้พรเป็นการเสร็จพิธี

มีเรื่องเล่าว่า ในสมัยดึกดำบรรพ์ ครั้งพระศาสนาของพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า บัณฑิตชาวเมืองพาราณสีคนหนึ่งเป็นคนเฉลียวใจไร้ที่พึ่ง ไปอาศัยสิริธรรมเศรษฐีผู้มั่งคั่งด้วยทรัพย์ นับได้ 80 โกฎิ โดยยอมตนเป็นคนรับใช้ อาศัยอยู่กับหลับนอนในบ้านท่านเศรษฐี ๆ ถามว่า “เธอมีความรู้อะไรบ้าง?” เขาตอบอย่างอ่อนน้อมว่า “กระผมไม่มีความรู้เลยขอรับ” ท่านเศรษฐีจึงถามว่า “ถ้าอย่างนั้นเธอจะรักษาอะไรให้เราได้ไหม ? เราจะให้อาหารวันละหม้อ” เพราะความที่เขาอยากจน บัณฑิตนั้นจึงตอบตกลงทันที แล้วเข้าประจำหน้าที่ของตนต่อไป และมีชื่อว่า ตินบาล เพราะรักษาหญ้าตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นไป

วันหนึ่ง เป็นวันว่างงาน เขาจึงคิดว่า “ตัวเรานี้เป็นคนยากจนเช่นนี้ เพราะไม่เคยทำบุญอันใดไว้ในชาติก่อนเลย มาชาตินี้จึงตกอยู่ในฐานะผู้รับใช้คนอื่น ไร้ญาติขาดมิตร ไม่มีสมบัติติดตัวแม้แต่หม้อ” เมื่อคิดดังนี้แล้ว เขาได้แบ่งอาหารที่ท่านเศรษฐีให้ออกเป็น 2 ส่วน ส่วนหนึ่งถวายแก่พระสงฆ์ผู้ที่ยาวยบิณฑบาต อีกส่วนหนึ่งเอาไว้สำหรับตนเองรับประทาน ด้วยเดชกุศลผลบุญอันนั้น ทำให้ท่านเศรษฐีเกิดสงสารเขาแล้วให้อาหารเพิ่มอีกเป็น 2 ส่วน เขาได้แบ่งอาหารเป็น 3 ส่วน ถวายแก่พระสงฆ์ส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งให้แก่คนจนทั้งหลาย ส่วนที่สาม เอาไว้บริโภคสำหรับตนเอง เขาทำอยู่อย่างนี้เป็นเวลาช้านาน

ต่อมาเป็นวันออกพรรษา เหล่าชนผู้มีศรัทธาต่างพากันทำบุญกรฐินเป็นการใหญ่ แม้ท่านเศรษฐีผู้เป็นนายของเขาก็เตรียมจะถวายกรฐิน จึงประกาศให้ประชาชนทั้งหลายทราบโดยทั่วกันว่า สิริธรรมเศรษฐีจะได้ทำบุญกรฐิน เมื่อตินบาลได้ยินก็เกิดความเลื่อมใสขึ้นในใจทันทีว่า กรฐินทานนี้แหละจะเป็นทานประเสริฐแล้วเข้าไปหาท่านเศรษฐี ถามว่า “กรฐินทานมีอันใดสงฆ์อย่างไรบ้าง?” เศรษฐีตอบว่า “มีอันใดสงฆ์มากมายหนักหนา สมเด็จ พระบรมศาสดาทรงตรัสโณมนาการ สรรเสริญว่าเป็นทานอันประเสริฐ”

เมื่อเขาได้ทราบดังนั้นแล้ว ก็มีความโสมนัสปลาปลื้มเป็นอันมาก จึงพูดกับเศรษฐีว่า “ผมมีความประสงค์ที่จะร่วมอนุโมทนาในการบำเพ็ญทานครั้งนี้ด้วย ท่านจะเริ่มงานเมื่อไหร่ขอรับ?” ท่านเศรษฐีตอบว่า “เราจะเริ่มงานเมื่อครบ 7 วัน นับจากวันนี้ไป”

ตินบาลได้ฟังดังนั้นก็ตั้งใจยิ่งนัก ได้กลับไปยังที่อยู่ของตน แล้วเกิดความคิดว่า เราไม่มีอะไรเลยแม้ผ้า ผืนเดียว เราจะทำบุญร่วมกับท่านเศรษฐีได้อย่างไร เขาครุ่นคิดอยู่เป็นเวลานาน ยิ่งคิดไปก็ยิ่งอัดอั้นตันปัญญา หาลิขที่จะร่วมอนุโมทนากรฐินกับท่านเศรษฐีไม่ได้ ในที่สุดเขาได้เปลื้องผ้าถุงของตนออกพับให้ดี แล้วเย็บใบไม้แห้งแทน แล้วเอาผ้านั้นไปเร่ขายในตลาด

ชาวตลาดทั้งหลายเห็นอาการเช่นนั้น ก็พากันหัวเราะกันออกกันไป เขาชูมือขึ้นแฉ่งว่า “ท่านทั้งหลายหยุดก่อน อย่าหัวเราะข้าพเจ้าเลย ข้าพเจ้ายากจนไม่มีผ้าจะนุ่ง จะขอนุ่งไปไม้ไผ่ในชาตินี้เท่านั้น ชาติหน้าจะนุ่งผ้าทิพย์”

ครั้นพูดชี้แจงแก่ประชาชนชาวตลาดดังนี้แล้ว เขาได้ออกเดินเร่ขายเรื่อยไป ในที่สุด เขาได้ขายผ้านั้นในราคา 5 บาท (1 บาท) แล้วนำไปมอบให้ท่านเศรษฐี ๆ ได้ใช้ซื้อด้ายสำหรับเย็บไตรจีวร ในกาลครั้งนั้นได้เกิดโศกาสลทั้งไปในหมู่ชน ตลอดถึงเทวดาในฉกามาพจสวรรค์

ฝ่ายพระเจ้าพาราณสีทรงทราบเหตุผล จึงรับสั่งให้นำดินบาลเข้าเฝ้า แต่เขาไม่ยอมเข้าเฝ้า เพราะละอาย จึงได้ตรัสถามความเป็นไปของเขาโดยตลอดแล้ว ทรงให้ราชบุรุษนำผ้าสาฎกราคาแสนตำลึงไปพระราชทานแก่เขา นอกจากนั้นได้พระราชทานบ้านเรือน ทรัพย์สมบัติ ช้าง ม้า วัว ควาย ทาสี ทาสาเป็นอันมาก แล้วโปรดให้ดำรงตำแหน่งเศรษฐีในเมืองพาราณสี มีชื่อว่า ดินบาลเศรษฐี ตามเดิมแต่บัดนั้นเป็นต้นไป

ครั้งต่อกลานานมา ดินบาลเศรษฐี เมื่อดำรงชีวิตอยู่พอสมควรแก่อายุขัยแล้วก็ตายไป เกิดเป็นเทพบุตรในดาวดึงส์พิภพ เสวยสมบัติทิพย์อยู่ในวิมานแก้ว สูงได้ 5 โยชน์ มีนางเทพอัปสรหมื่นหนึ่งเป็นบริวาร ส่วนสิริธรรมเศรษฐี ครั้นตายจากโลกมนุษย์แล้วได้ไปเกิดในดาวดึงส์สวรรค์ มีนางฟ้าเป็นบริวาร เช่นเดียวกันกับดินบาลเศรษฐี

ตำนานพื้นเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ตำนานเมืองอุบล เล่าโดยคุณพ่อบำเพ็ญ ณ อุบล ซึ่งคุณพ่อบำเพ็ญ บอกว่า เป็นอีกตำนานหนึ่งที่มีการบอกเล่าโดยที่คุณพ่อเป็นผู้รับฟังมาจากชาวบ้าน ที่มีภูมิสำเนาอยู่ที่อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ตำนานเมืองอุบล โดยชาวบ้าน (เล่าโดยคุณพ่อบำเพ็ญ ณ อุบล)

มีชายคนหนึ่งมีภูมิสำเนาอยู่เสลภูมิ ได้พบคุณพ่อบำเพ็ญ ณ อุบล และได้เล่าตำนานเกี่ยวกับเมืองอุบลว่าตนเองได้เป็นทหารในวิกฤตการณ์ สยาม - ฝรั่งเศส และขณะนั้นเจ้านายเมืองอุบลซึ่งเป็นเชื้อของพระพรหมราชวงศา เพราะมีตำแหน่งเจ้าเมืองเป็นที่พระพรหมราชวงศาหลายท่าน โดยเรื่องเดิมมีว่า เมื่อท้าวศรีโคตรพระตะบองเสียที่แก่เมืองเวียงจันทร์ (คือ มีช้าง 100 ตัวมาบุกรุกทำลายพืชกล้าในนาของเมืองเวียงจันทร์ เจ้าเมืองเวียงจันทร์จึงประกาศหาคนตีมาปราบช้าง ท้าวศรีโคตรพระตะบองรับอาสาปราบช้างปราบช้างได้สำเร็จพระเจ้าแผ่นดินจึงพระราชทาน “เจ้าเทวี” พระราชธิดาให้แก่ท้าวศรีโคตร แล้วสร้างเรือนหิน (ปราสาท) ให้อยู่) ต่อมาพระเจ้าเวียงจันทร์เกรงว่าท้าวศรีโคตรจะแย่งราชบัลลังก์ จึงใช้อุบายต่าง ๆ เพื่อฆ่าท้าวศรีโคตร แต่ไม่สำเร็จ เพราะท้าวศรีโคตร ฟันแทงก็ไม่ตาย จึงคิดอุบายขึ้นโดยหลอกถามจากธิดาของตนว่า “ทำไมท้าวศรีโคตรจึงเป็นคนเก่ง และทำยังงี้ก็ไม่ตาย” ธิดาไม่รู้กลในวันนั้นจึงถามท้าวศรีโคตรว่า “เจ้าพี่เป็นคนเก่ง ใครฆ่าก็ไม่ตาย น้องอยากรู้ว่าเจ้าพี่มีดีอันใด” ท้าวศรีโคตรไม่รู้ถึงภัยจึงตอบว่า “เข้าทางรูเก๋ (ทวาร) ก็ตายดอก” พระธิดาจึงไปเล่าให้พระบิดาฟัง พระบิดาทราบจึงทำอุบายที่จะฆ่าท้าวศรีโคตร โดยเชิญท้าวศรีโคตรไปร่วมเสวยอาหารที่ท้องพระโรง และใกล้ ๆ บริเวณท้องพระโรงได้ทำห้องบังคลหนัก(ห้องถ่ายทุกข์) โดยได้วาง กลคือทายนต์หอกไว้ (คล้ายหอกอัดโน้มติ) พอเสวยเสร็จและท้าวศรีโคตรเข้าห้องบังคลหนักยกยนต์ทำงาน เมื่อเป็นไปตามแผนการที่วาง แต่ท้าวศรีโคตรไม่ตาย และท้าวศรีโคตรทราบว่าเสียรู้ผู้หญิงแล้ว จึงเหาะกลับเมืองศรีโคตร ต่อมานางเขียวค้อม (พระธิดาเจ้าเมืองพระตะบอง) คิดถึงสามีจึงตามหาสามี จนกระทั่งมาถึงแม่น้ำมูล บริเวณตงอู่มั่ง (ปัจจุบันคือบริเวณอนามัย 7) จึงหยุดพัก และประชวรพระครรภ์ เมื่อประสูตรแล้วไม่สามารถนำลูกไปด้วย จึงอธิษฐานขอฝากลูกกับเทพยดา โดยขอให้ปกปักษ์รักษา ลูก ดันยางที่ขอได้โอนอ่อนลงมาจึงผูกอุไว้ที่ปลายยาง แล้วเอาแขวนทองใส่ไว้ จากนั้นดันยางก็ตั้งขึ้นเหมือนเดิม

กาลต่อมาพระเจ้าแผ่นดินเมืองจำปาสักมาล่ำสัตว์ จนกระทั่งมาถึงดงอู่ผึ้ง ได้ยินเสียงเด็กร้องไห้ที่ ปลายต้นยาง ด้วยความไม่แน่ใจจึงอธิษฐานจิตว่าถ้าเป็นผีให้หนีไป ถ้าเป็นคนขอให้กึ่งต้นยางโอบลงมาจะ นำไปเลี้ยงเป็นบุตร พออธิษฐานเสร็จ ต้นยางก็โอบอ่อนลงมา เห็นแหวน ผ้า เด็ก จึงนำไปเลี้ยงที่เมืองจำปา สัก เมื่อกุมารโตเป็นหนุ่ม จึงพามาตั้งเมืองให้อยู่ตรงที่พบอยู่ เรียกว่า เมือง “อุ๋บน” กุมารนั้นให้นามว่า “เจ้า ปทุม” เจ้าปทุมเป็น ลูกเจ้าศรีโคตร (เมืองพระตะบอง) และนางเขียวค้อม มีอาวุธคือไม้ค้อนตระกูลเมือง อุบล เจ้าเมืองต่อมาจึงชื่อว่า “พระพรหมราชวงศา”

ปัจจุบันในจังหวัดอุบลราชธานี ยังมีนางเทียม (คนทรงเจ้า) ของท้าวศรีโคตร และนางเขียวค้อม นางเทียมจะจัดการบวงสรวงทุกปี ที่บ้านนางเทียม ผู้ที่เป็นนางเทียมชื่อคุณยายซุม บ้านอยู่หน้าวัดพลพล โดยจะมีการทำบุญประมาณเดือน 6 ตรงกับ วันที่ 12 เมษายน ของทุกปี จะมีการเข้าทรงบวงสรวงเจ้าบ่าว จำปาที่บ้านคุณยายทองม้วน ณ อุบล (แสงอร่าม) บ้านบึงกระเทว (เจ้าบ่าวจำปาเป็นมเหศักดิ์ตระกูลของ คุณยายทองม้วน)

ตำนาน เรื่อง นางเพนางแพง (เล่าโดย คุณพ่อบำเพ็ญ ณ อุบล)

คนเก่าแก่ของจังหวัดอุบลฯ เล่าเรื่องนางเพ นางแพงว่า ที่บึงนางเพบึงนางแพง (บริเวณห้วยวัง นอง ปัจจุบัน) มีเทพารักษ์สิงสถิตย์อยู่ในน้ำนั้น โดยเล่าว่า มีหญิงสาว 2 คนเป็นพี่น้องกันเข้ามาในเมือง อุบล เพื่อมาขอยืมฟืมทอผ้าจาก ผู้มีชื่อเสียงด้านการทอผ้าเก่งในเมืองอุบลฯ และเจ้าของฟืมก็ให้ยืมโดย นางเพ และนางแพงสัญญาว่าจะเอามาส่งคืนเมื่อทอผ้าเสร็จ โดยที่เจ้าของฟืมไม่ทราบว่า 2 คนพี่น้องนั้น มาจากไหน แต่เวลานั้นเป็นเวลาพลบค่ำแล้ว เจ้าของฟืมเกรงว่า 2 คนจะเป็นอันตรายตอนกลับจึงขอให้ ค้างคืนที่บ้านก่อน แล้วเจ้าของฟืมก็จัดห้องให้อยอนความทราบถึง หนุ่ม ๆ ในหมู่บ้านเมื่อพบสาวงามก็จะ มาเกี้ยวสาว พอถึงเวลา 2 สาวเข้านอน ตอนจวนสว่าง เจ้าหนุ่มมาแอบดูว่าสาวนอนอยู่ยังงัย มองเข้าไปใน ห้องเห็นงู 2 ตัวนอน กอดกันอยู่ เจ้าหนุ่มก็พากันผละหนี พอตอนเช้า 2 สาวก็ลาเจ้าของ ฟืมกลับ เจ้า หนุ่มจึงสะกดรอยตามไปจนถึงหนองน้ำ เมื่อถึงฝั่งน้ำ 2 สาวก็เดินลงไป หายไปในน้ำจนกระทั่งทุกวันนี้ ไม่ ขึ้นมาอีก เลยเล่าลือกันว่าผีบึงนางเพนางแพงมาขอฟืมไปทอผ้า

ตำนานเรื่อง พระปทุมกับเจ้านางดู่ขึ้นมาสร้างเมืองอุบล (เล่าโดย คุณพ่อบำเพ็ญ ณ อุบล)

เมื่อจะสร้างเมืองอุบล เจ้าพระปทุมคำผงกับญาแม่เต่าเจ้านางดู่ ซึ่งเรือกาบชัยมาจากนครจำปาสัก ล่องตามแม่น้ำโขงเข้าปากมูล มาถึงท่าดงอู่ผึ้ง เมื่อเรือจอดที่ท่าเจ้าพระปทุมและเจ้านางดู่เสด็จขึ้นฝั่ง เรือกาบชัยจึงหมุนคว้างกว้างแล้วจมลงในน้ำมูล นางดู่ให้ทหารลงมเอาเรือขึ้นมาเพราะเหตุว่าเป็นเรือ ประทับ หัวเรือ และท้ายเรือและขึ้นเรือหุ้มด้วยทองคำ แต่ทหารลงไปก็คนก็ตายสิ้น เจ้านางดู่จึงสั่งให้งด การกู้เรือ ชาวเมืองอุบลสมัยนั้นจะถือว่าเรือเป็นเทพารักษ์ทางน้ำ เมื่อถึงงานบุญข้าวประดับดิน และบุญ ข้าวสาก เดือนเก้าดับ (วันข้างแรม) และเดือน 10 เพ็ง (ขึ้น 15 ค่ำ) จะมีการห่อข้าวน้อยลงไปลอยแม่น้ำ มูลเพื่อบูชาดวงวิญญาณเรือ และแม่ย่านาง เป็นประเพณียึดถือกันทั่วเมือง แต่ปัจจุบันล้นเลิกไปโดย ปริยาย

มูลเหตุที่ทำบุญข้าวประดับดิน บุญข้าวสาก

มีตำนานมาแต่ครั้งพุทธกาลว่ามีเปรตซึ่งเป็นวิญญาณพระญาติของพระเจ้าอชาตศัตรู มาร้องขอส่วนบุญกับพระเจ้าอชาตศัตรูทำให้พระองค์รำคาญ จึงเรียกถามว่าเสียงร้องเป็นเสียงอะไร พระพุทธองค์จึงตอบว่าเป็นเสียงของเปรตซึ่งเป็นพระญาติของพระเจ้าอชาตศัตรูมาขอส่วนบุญ พระเจ้าอชาตศัตรูจึงได้ทำบุญ รวมทั้งห่อข้าวน้อยด้วย อุทิศให้ญาติที่เป็นเปรต เสียงรบกวนจึงหายไป

อีกส่วนหนึ่งชาวอีสานกล่าวกันว่าในวันดับเดือน 9 และวันเพ็ญเดือน 10 ยมบาล ซึ่งเป็นนายวิญญาณทั้งหลายจะปล่อยดวงวิญญาณที่ถูกคุมขังหรือรับโทษขึ้นมาพบญาติพี่น้องที่มีชีวิตเพื่อขอรับสิ่งที่เป็นผี เปรตชาวอีสานจึงนิยมทำห่อข้าวน้อยอีกส่วนหนึ่งไปอุทิศให้ญาติที่เป็นเปรตนั้นโดยทำข้าวห่อเล็กโดยทำข้าว และอาหารทั้งคาวหวาน สิ่งละอันพันละน้อย ห่อในใบตองห่อหนึ่ง อีกห่อก็ใส่ไว้ในห่อนั้นมีหมาก พลู บุหรี่ และกลัดติดกัน แล้วนำไปวางไว้ตามโคนต้นไม้ข้างฐานโบสถ์ ฐานวิหารในวัดใกล้บ้านสำหรับข้าวประดับดินนิยมไปวางห่อข้าวน้อยเวลาตี 4 เพื่ออุทิศให้เปรตที่เป็นญาติ ส่วนข้าวสากเช่นเดียวกัน แต่นิยมไปวางเวลา กลางวันก่อนเพล โดยเชื่อว่าวิญญาณของญาติจะมารับเอาสิ่งอุทิศนั้น เมื่อเปรตตนใดได้รับเครื่องพลีจะสรรเสริญให้พรแก่ญาติที่เป็นมนุษย์อยู่ให้มีความสุขความเจริญ ส่วนเปรตที่ขึ้นมาแล้วไม่ได้รับเพราะญาติ ไม่ทำห่อข้าวให้ เปรตนั้นจะอับอายแก่เปรตทั้งหลาย และเสียใจที่ญาติฝ่ายมนุษย์ไม่อุทิศให้ก็ร้องท่มร้องไห้ เสียใจ บางตนแข่งชกหักกระดูกให้ลูกหลานไม่มีความสุขความเจริญ ดังนั้นเพื่อให้เปรตที่เป็นญาติมีความสุข และ ตนเองได้รับพรจากเปรต ชาวอีสานจึงนิยมทำบุญข้าวประดับดินและข้าวสาก ด้วยความเชื่อ จึงพากันทำบุญข้าวประดับดิน และข้าวสากสืบกันมา

ตำนานเกี่ยวกับ โสภเมืองอุบล

เมื่อพระประทุมวรราชสุริยวงศ์ เจ้าท้าวคำผงมาสร้างเมืองอุบลฯ ได้สร้างโสง หรือคุ่มของอัญญาสี่ ได้สร้างโสงอัญญาสี่ขึ้นเพื่อเป็นคุ่มของเจ้าเมืองอยู่ 4 คุ่ม คือ

1. คุ่มโสงกลาง (ตำหนักหลวง) เป็นที่อยู่ของเจ้าเมือง คือพระประทุมวรราชสุริยวงศ์ ซึ่งชาวเมืองเรียกท่านว่าเจ้าหลวงหรืออาญาหลวง สร้างขึ้นใกล้วัดหลวงนั้นเรียกว่าคุ่มโสงกลาง และสร้างกุฏิหอคำไว้ในวัด เป็นที่ประดิษฐานพระแก้ว ปัจจุบันถูกลื้อไปแล้ว
2. คุ่มโสงเหนือ เป็นที่อยู่ของเจ้าอุปราช ตั้งอยู่บริเวณที่เป็นตลาดสด ก่อนจะเป็นตลาดสด เขาเรียกว่าจวนข้าหลวงหรือวังใหม่ ต่อมาจึงรื้อจวนผู้ว่าไปปลูกสร้างขึ้นทางทิศตะวันออกของวัดทุ่งศรีเมืองในปัจจุบัน คุ่มโสงเหนืออยู่ติดกับถนนอุปราช (ชาวเชียงใหม่มาร่วมทำเมืองอุบลฯ ได้สอบถามผู้หลักผู้ใหญ่ในเมืองอุบลฯ ว่าเมืองอุบลมีเจ้าหรือไม่ ท่านผู้ใหญ่ท่านตอบว่าไม่มี ชาวเชียงใหม่จึงตอบกลับว่าไม่มีทำไมจึงมีถนนอุปราช ถนนราชวงศ์ ถนนราชบุตร เพราะเหตุว่าตำแหน่งอัญญาสี่ซึ่งประกอบไปด้วย เจ้าเมือง เจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์ เจ้าราชบุตร เป็นตำแหน่งสูงสุดของ การปกครองบ้านเมือง และมีสิทธิสืบวงศ์กันได้ เมืองอุบล จึงมีเจ้าปกครองดังปรากฏในตำนานเรื่อง เจ้าพระวอ พระตา

3. คุ่มโสมราชบุตร (โสมทุ่ง) คือบริเวณที่เป็นบริเวณบริษัทอโณ เป็นที่อยู่ของเจ้าราชบุตรที่สำคัญคือ เจ้าราชบุตรส่วย เจ้าราชบุตรหนูคำ ซึ่งเป็นต้นตระกูล บุตรโบล
4. โสมใต้ เป็นที่อยู่ของเจ้าราชวงศ์ สุดท้ายเป็นโสมของราชบุตรท้าว ต้นตระกูลสุวรรณภูม ตั้งอยู่ที่หน้าวัดกลาง บริเวณที่เป็นถนนราชวงศ์
5. โสมท่า เป็นที่อยู่ของพระอุบลการประชานิจ (ท้าวสิทธิสาร บุญชู) ต้นตระกูลพรหมวงศานนท์ชาวบ้านเรียกท่านว่า (ญาพ่อใหญ่โสมแพ) เป็นเชื้อสายเจ้านายอัญญาสี่

ตำนานเรื่อง นกหัสดีลิงค์ (เล่าโดย คุณพ่อบำเพ็ญ ณ อุบล)

(นกหัสดีลิงค์เป็นเมรุเผาศพเจ้านายของเมืองอุบล)

นกหัสสะกะโด้ลิง (หัสดีลิงค์) เป็นชื่อนกในป่าหิมพานต์ ชอบกินเนื้อ กินอาหาร กินช้าง กินคน มีตำนานกล่าวไว้ว่าในครั้งหนึ่งที่มีเชียงรุ่งแสนหวิฟ้า พระเจ้านครเชียงรุ่งสวรรคต พระเทวีจึงให้วัดแห่งพระศพออกไปเผาที่ทุ่งนอกเมือง พอถึงขณะนั้นนกหัสสะกะโด้ลิงได้บินผ่านมาเห็นพระศพเข้าจึงโฉบลงมาเอาพระศพขึ้นไปเพื่อจะกิน พระเทวีให้คนกล้าหาญต่อสู้กับเพื่อเอาพระศพลงมาเผา มีหญิงสาวคนหนึ่งรับอาสา หญิงสาว คนนี้ชื่อนางสีดาเป็นบุตรของเสนาอำมาตย์ (พระยาดักกะศิลา) รับอาสาต่อสู้กับนก นางยิงนกตกลงมากพร้อมกับพระศพ พระเทวีจึงให้สร้างหอแก้วบนหลังนก แล้วเชิญพระศพขึ้นตั้งที่หอแก้ว แล้วถวายพระเพลิงเผาไปทั้งหอแก้วและนก ต่อมาเมื่อกษัตริย์ของเมืองนี้ และลูกหลานเหลนที่มีเชื้อสายถึงแก่กรรม ชาวเมืองจึงนิยมสร้างเมรุรูป นกหัสสะดีลิงค์ประกอบหอแก้ว เชิญศพขึ้นประดิษฐาน แล้วชักลากไปเผาที่ทุ่ง จึงเป็นธรรมเนียมสำหรับเจ้านาย ที่สืบเชื้อสายสืบมาแต่โบราณ จนถึงเมืองอุบล อัญญาสี่ ได้แก่เจ้าเมือง เจ้าอุปราชย์ เจ้าราชวงศ์ เจ้าราชบุตร และบุตรหลานที่ได้รับราชการงานเมืองเมื่อท่านผู้ใดผู้หนึ่งถึงแก่อาสัญกรรม เจ้านายและประชาชนของเมืองอุบล จึงได้สร้างเมรุรูปนกหัสสะดีลิงค์ประกอบหอแก้ว แล้วได้ชักเมรุออกไปเผา ณ ทุ่งศรีเมือง

ต่อมาเมื่อมีการส่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดินต่างพระเนตร พระกัณฑ์ มาปกครองเมืองอุบล จึงได้ห้ามมิให้มีประเพณีเผาศพเจ้านายแบบนกหัสสะดีลิงค์ที่ไปเผาที่ทุ่งศรีเมือง ถือว่าเป็นการเลียนแบบการถวายพระเพลิง เจ้านายที่ทุ่งสนามหลวง กรุงเทพฯ เชื้อสายเจ้าเมืองอุบลฯ หากจะทำศพแบบนกหัสสะดีลิงค์ ต้องไปทำที่วัดใด วัดหนึ่งที่เห็นสมควรการเผาศพแบบนกหัสสะดีลิงค์ ก่อนจะเผาศพจึงต้องมีพิธีผ่านกลเสียก่อน ผู้ที่มีสิทธิ์ผ่านกล คือผู้ที่สืบสกุลมาจากพระยาดักกะศิลา และนางสีดา ซึ่งทุกวันนี้ก็มีนางเทียม (คนทรง) เจ้าพ่อดักกะศิลา และเจ้านางสีดา เพื่อทรงผ่านกลโดยการยิงคันศร ปัจจุบันศรและเครื่องแต่งตัวอันเป็นเครื่องทรงของเจ้าพ่อดักกะศิลา และเจ้านางสีดา ยังเก็บรักษาไว้อยู่ โดยนางเทียม (คนทรง) และมีการบวงสรวงประจำปีในหน้าเดือน 6 หากจะไปดูการเข้าทรงเจ้าพ่อดักกะศิลาและเจ้านางสีดา ให้ไปชมได้ที่หลักเมือง เมืองอุบลฯ ในวันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 7 ของทุกปี

ตำนานเกี่ยวกับ คชสีห์ (เล่าโดยคุณพ่อบำเพ็ญ ณ อุบล)

อันเนื่องมาจากอัญญาสี่ ที่เป็นผู้ปกครองสูงสุดของเมืองอุบลฯ เมื่อผู้ใดถึงแก่อสัญกรรม ก็มีสิทธิ์จะเชิญศพขึ้นเผาบนเมรุจนกระทั่งสหัสสังคี แต่มีเมรุชั้นที่ 2 อีกอย่างหนึ่งคือ เมรุคชสีห์ สำหรับผู้ที่ถึงอสัญกรรมมีตำแหน่งรองลงมาจากเจ้าอัญญาสี่ แต่เป็นผู้มีเชื้อสายสืบมาแต่อัญญาสี่ ไม่มีสิทธิ์นำศพขึ้นนกกหัสสังคี เจ้านายและประชาชนจึงทำเมรุขึ้นอีกแบบหนึ่งเป็นรูปคชสีห์ ประกอบหอแก้ว แล้วเชิญศพขึ้นประดิษฐานบนหอแก้ว แล้วก็ชักลากไปพิธิณาปนกิจเมรุคชสีห์ ครั่งสุดท้ายคือเมรุเผาศพพระอุบลกิจประชากรณ์ (ท้าวบุญเพ็ง บุตรโสบล) ตำแหน่งกรรมการเมืองชั้นผู้ใหญ่ ใน 4 ตำแหน่ง คือ

- ตำแหน่งที่ 1 พระอุบลเดชประชารักษ์ ท้าวโพธิสาสน์ (เสื่อ) ต้นตระกูล ณ อุบลฯ บุตรเจ้าอุปราชนิโท ตำแหน่งผู้ว่าราชการเมือง
- ตำแหน่งที่ 2 พระครูอุบลศักดิ์ประชาบาล ท้าวไชยกุมาร (กุคำ สุวรรณบุญ) ยกกระบัตรเมือง
- ตำแหน่งที่ 3 พระอุบลการประชานิจ ท้าวสิทธิสาร บุญชูบรมวงศานนท์ เป็นตำแหน่งปลัดเมือง
- ตำแหน่งที่ 4 พระอุบลกิจประชากร ตำแหน่งมหาดไทยเมือง

ตำนานเมืองอุบล เกี่ยวกับลัทธิประเพณีปกครองเมือง ประเพณี ฮีต 12 คอง 14 (สังคมศาสตร์) ที่นำมา ปกครองบ้านเมือง และเป็นที่ยึดถือของประชาชนแทนกฎหมาย (กฎหมายประเพณีไม่ใช่กฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างทุกวันนี้ บ้านเมืองก็อยู่กันอย่างสงบสุข โจรผู้ร้ายไม่ค่อยมีเหมือนทุกวันนี้)

บรรณานุกรม

จ.เปรียญ. ประเพณีพิธีมงคลไทยอีสาน. กรุงเทพฯ : อำนวยสาสน์, ม.ป.ป.

จอม บุญตาเทศ ป. มหาานิสงส์ 108 กัณฑ์ (เพิ่มเติมอีก 24 กัณฑ์). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
เสียงเซียง, 2532.

บุญเกิด พิมพ์วรเมธากุล. ประเพณีอีสาน และเกร็ดโบราณคดีไทยอีสาน. ขอนแก่น : โรงพิมพ์
คลังนานาวิทยา, 2544.

ยุพา กาพเนตร, ประทับใจ สึกษา และประสิทธิ์ พวงบุตร. รายงานการวิจัย เรื่อง ประเพณีอีสานในเชิง
อนุรักษ และเผยแพร่. อุบลราชธานี : สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2544.

ภาคผนวก

เกี่ยวกับผู้เล่าตำนานเมืองอุบล

ชื่อ - สกุล นายบำเพ็ญ ณ อุบล (ท้าวดอกหมาก)
 เกิดวันที่ 8 ตุลาคม 2469
 เป็นบุตรของ นายปราง ณ อุบล (ท้าวบุญมุง ณ อุบล)
 และนางพริก ณ อุบล (ทองพิทักษ์)
 ท่านทั้งสองเป็นผู้สืบสกุลจากเจ้านายเมืองอุบล

ประวัติการศึกษา

- มัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเบ็ญจะมะมหาราช
- โรงเรียนเตรียมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง
 จังหวัดอุบลราชธานี (รุ่นเฉพาะกิจที่ย้ายมาทำการเรียนการสอนที่
 จังหวัดอุบลราชธานี เนื่องจากเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2)
- คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง
- เนติบัณฑิตไทย รุ่นที่ 15

ครอบครัว สมรสกับนางรัตนา ณ อุบล มีบุตร ธิดาด้วยกัน 4 คน

เกียรติคุณ

- พ.ศ 2532 ได้รับโล่ในฐานะนักอนุรักษ์มรดกไทยดีเด่น ได้รับพระราชทานโล่และเข็มพระราชทาน
 จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในวันที่ 2 กันยายน พ.ศ 2532
- พ.ศ 2533 ได้รับประกาศเกียรติคุณผู้รับบริจาคโบราณวัตถุให้แก่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
 อุบลราชธานีได้รับโล่ในฐานะเป็นผู้สูงอายุดีเด่นจากสภาสังคมสงเคราะห์ในพระบรมราชูป
 ถัมภ์ในวันผู้สูงอายุ
- พ.ศ 2535 ได้รับโล่เกียรติยศจาก สถาบันวิจัยศิลปวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 มหาสารคาม ในฐานะบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน สาขาประเพณี
- พ.ศ 2536 ได้รับพระราชทานโล่ เกียรติยศในฐานะผู้อนุรักษ์ผ้าโบราณดีเด่นจากสมเด็จพระนางเจ้า
 พระบรมราชินีนาถสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
- พ.ศ 2537 ได้รับโล่เกียรติยศจากผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธร ในฐานะเป็นคนดีศรีเมืองยศ
- พ.ศ 2538 ได้รับเลือกเป็นประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดยโสธร
- พ.ศ 2539 ได้รับโล่จากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ในฐานะการแต่งกายพื้นเมืองดีเด่น
- พ.ศ 2541 ได้รับพระราชทานเกียรติบัตรในฐานะพ่อตัวอย่างประจำปี
 ได้รับโล่เกียรติยศ จากสถาบันราชภัฏอุบลราชธานี ในฐานะพ่อตัวอย่างประจำปี

แผนงานโครงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม
คณะ / หน่วยงานสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ประจำปีงบประมาณ 2546

1. ชื่อโครงการ : รวบรวมประเพณีพื้นบ้าน ตำนานพื้นเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
2. ลักษณะของโครงการ : เป็นโครงการอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่ และพัฒนา ศาสนาและศิลปวัฒนธรรม

- ☐ ลักษณะการสำรวจ ศึกษา และวิจัยเพื่อการรวบรวมข้อมูล
- ☒ ลักษณะการศึกษาจากสิ่งก่อสร้าง สถาปัตยกรรม และวัฒนธรรมท้องถิ่น
- ☐ ลักษณะการเผยแพร่ เช่น การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ ประชุม และสัมมนา

โดยมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับ :

- ☐ การกิน
- ☐ การอยู่อาศัย
- ☐ การรักษาพยาบาล
- ☒ ความเชื่อและศาสนา

3. หัวหน้าโครงการ : นางสาวมะลิวัลย์ สิ้นน้อย ฝ่ายหอสมุด สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

4. หน่วยงาน : สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

5. ผู้ร่วมรับผิดชอบโครงการ :
 1. นางสาวอุษา ผูกพันธ์
 2. นางสาวชนิษฐา ทุมมากรณ์
 3. นางสาวนิตา สมตระกูล
 4. นางสาวปริญญา สุขาวห
 5. นางสาวรุ่งลาวัลย์ ทิพย์อุตร

6. หลักการและเหตุผล :

ในปัจจุบันการสืบสานวัฒนธรรมและประเพณีของไทยนั้นมีอยู่น้อยมาก ซึ่งแต่ละภาคแต่ละจังหวัดควรมีการอนุรักษ์และรวบรวมประเพณีพื้นบ้าน ตำนานพื้นเมืองของแต่ละจังหวัดไว้เพื่อให้เยาวชนคนรุ่นหลังได้รู้จักและสืบทอดประเพณีต่อไป หากไม่มีการรวบรวมไว้เพื่อให้คนรุ่นหลังได้รู้จักแล้ว ประเพณีเหล่านี้อาจจะสูญหายไปในอนาคต ซึ่งการเก็บรวบรวม ทำให้ประชาชนทั่วไปได้รู้จักและสามารถที่จะบอกต่อให้ลูกหลานช่วยกันอนุรักษ์ประเพณีพื้นบ้าน ตำนานพื้นเมืองสืบทอดต่อไป ดังนั้น

ในฐานะที่มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีเป็นสถาบันที่มุ่งส่งเสริมทางการเรียนการสอนและการวิจัยแล้ว ยังมีหน้าที่ให้การบริการวิชาการและศิลปวัฒนธรรม:ส่งเสริมกิจกรรมและบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษาวิจัยด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณีในท้องถิ่นเพื่ออนุรักษ์ สืบทอด เผยแพร่และพัฒนาศิลปวัฒนธรรม และเพื่อเป็นการส่งเสริมประเพณีพื้นบ้านและตำนานพื้นเมือง จังหวัดอุบลราชธานีให้สืบไป เห็นควรให้มีโครงการรวบรวมประเพณีพื้นบ้าน ตำนานพื้นเมืองจังหวัดอุบลราชธานี

7. วัตถุประสงค์ :

1. เพื่อรวบรวมเนื้อหาสาระเกี่ยวกับความเป็นมาของขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้านของ จังหวัดอุบลราชธานี
2. รวบรวมความเชื่อที่บอกเล่าต่อกันมาแต่เก่าก่อน
3. เพื่อสืบสานมรดกทางวัฒนธรรมของชาติให้แพร่หลายและยั่งยืนสืบไป

8. ระยะเวลาในการดำเนินการ : พฤศจิกายน 2545 – กันยายน 2546

9. สถานที่ดำเนินการ : สอบถามข้อมูลภายในจังหวัดอุบลราชธานี

10. วิธีดำเนินการ

กิจกรรม	ระยะเวลาปฏิบัติงาน
1. เพื่อเก็บรวบรวมขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้านของ จ. อุบลราชธานี (ออกสำรวจ)	พ.ย. 2545 – ธ.ค. 2545
2. เขียนรวบรวมฐานข้อมูลประเพณีพื้นบ้าน ตำนานพื้นเมือง จ. อุบลราชธานี	ม.ค. 2546 – เม.ย. 2546
3. จัดพิมพ์รูปเล่มและลง Web Site เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เพื่อ เป็นการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้าน ตำนานพื้นเมือง	พ.ค. 2546 – ก.ย. 2546

11. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ประชาชนในแถบ จังหวัดอุบลราชธานี ได้สืบทอดประเพณีพื้นบ้าน ตำนานพื้นเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
2. ประชาชนในแถบลุ่มแม่น้ำโขงได้ทราบประเพณีพื้นบ้านของ จังหวัดอุบลราชธานี
3. ประชาชนทั่วไปที่สนใจ ได้ศึกษาค้นคว้าประเพณีพื้นบ้าน ตำนานพื้นเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

12. ประมาณการงบประมาณค่าใช้จ่าย :

ก. หมวดค่าตอบแทน

- ค่าทำการนอกเวลาราชการ

(5 คน x 20 วัน x 100 บาท)

10,000 บาท

ข. หมวดค่าใช้จ่าย

- ค่าวัสดุสำนักงาน

5,000 บาท

- ค่าไปรวบรวมข้อมูล

25,000 บาท

- ค่าจ้างเหมาจัดทำรูปเล่ม

5,000 บาท

- ค่าจัดสร้างฐานข้อมูลลง Web Site

5,000 บาท

รวมทั้งสิ้น

50,000 บาท

(ห้าหมื่นบาทถ้วน)

หมายเหตุ ทุกหมวดขอด้วงเฉลี่ยจ่าย

(นางสาวมะลิวัลย์ สิ้นน้อย)

หัวหน้าโครงการ

แผนการดำเนินการ : โครงการรวบรวมประเพณีพื้นบ้าน ตำนานพื้นเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

กิจกรรม	ระยะเวลาปฏิบัติงาน	ประมาณการ งบประมาณ (บาท)	หมายเหตุ
1. เพื่อเก็บรวบรวมขนบธรรมเนียมประเพณี พื้นบ้านของ จ. อุบลราชธานี (ออกสำรวจ)	พ.ย. 2545-ธ.ค. 2545	25,000	
2. เขียนรวบรวมฐานข้อมูลประเพณีพื้นบ้าน ตำนานพื้นเมือง จ.อุบลราชธานี	ม.ค. 2546-เม.ย. 2546	10,000	
3. จัดพิมพ์รูปเล่มและลง Web Site เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เป็นการอนุรักษ์ขนบ ธรรมเนียมประเพณีพื้นบ้าน ตำนานพื้น เมือง	พ.ค. 2546-ก.ย. 2546	15,000	